

CIHANNÜMA

SOSYAL

www.cihannumaakademi.org

ISSN 2822-2350 | 2023 MART CİLT 2 | SAYI 1

BİLİMLER

AKADEMİ DERGİSİ

JOURNAL OF CIHANNUMA SOCIAL SCIENCES ACADEMY

مجلة جهان نوما الأكاديمية للعلوم الاجتماعية

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi
Journal of Cihannuma Social Sciences Academy

ISSN: 2822-2350
E-ISSN: 2822-3578

Yılda iki sayı yayımlanır.
This journal is published biannually.

Cilt: 2 - Sayı: 1 - MART 2023
Volume: 2 - Issue: 1 - March 2023

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/csbad>
www.cihannumaakademi.org/csbad
www.cihannumaacademy.org

Ankara- TÜRKİYE
Nisan 2024

CİHANSOBAD

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi

JOCSOSA

Journal of Cihannuma Social Sciences Academy

ISSN: 2822-2350

E-ISSN: 2822-3578

Cilt: 2 - Sayı: 1 - MART 2023

Volume: 2 - Issue: 1 - March 2023

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/csbad>

www.cihannumaakademi.org/csbad

www.cihannumaacademy.org

Yayımcı / Publisher

Cihannüma Dayanışma ve İşbirliği Derneği Adına

Av. Rıza YORULMAZ

On behalf of the Cihannuma Solidarity and

Cooperation Association

Att. Rıza YORULMAZ

Editör / Editor

Doç. Dr. Ebubekir CEYLAN
İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Ebubekir CEYLAN
İstanbul Technical University, Türkiye

ceylaneb@itu.edu.tr

Yardımcı Editörler / Associate Editors

Doç. Dr. Mervan SELÇUK
Sakarya Üniversitesi,
Türkiye

Assoc. Prof. Mervan SELÇUK
Sakarya University,
Türkiye

mervanselcuk@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Lütfü ÇAKIR
İstanbul Ticaret Üniversitesi,
Türkiye

Assist. Prof. Lütfü ÇAKIR
İstanbul Ticaret University,
Türkiye

drlutfucakir@gmail.com

Alan Editörleri / Section Editors

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
(Arapça), Türkiye

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt University
(Arabic), Türkiye

ycivelek@ybu.edu.tr

Dr. Abdullah ŞENGÖNÜL
(Siyaset Bilimi),
Türkiye

Dr. Abdullah ŞENGÖNÜL
(Political Science),
Türkiye

abdullah.sengonul@kvkk.gov.tr

Dr. Yasin ERTÜRK
Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
(Maliye), Türkiye

Dr. Yasin ERTÜRK
Hacı Bayram Veli University
(Finance), Türkiye

yasin.erturk@hbv.edu.tr

Dr. Ahmet ASLAN
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
(Sosyoloji), Türkiye

Dr. Ahmet ASLAN
Erzincan Binali Yıldırım University,
(Sociology), Türkiye

ahmet.aslan@erzincan.edu.tr

Alan Editörleri / Section Editors

Dr. Fatih UYAR
Gümüşhane Üniversitesi
(Türkoloji), Türkiye,

fatihuyar@hotmail.com

Dr. Fatih UYAR
Gümüşhane University
(Turcology), Türkiye

Öğr. Gör. Burak KAZAN
Dicle Üniversitesi,
(Tarih), Türkiye

burak.kazan@dicle.edu.tr

Lecturer Burak KAZAN
Dicle University,
(History), Türkiye

Öğr. Gör. Mehmet ŞENGÜL
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
(İngilizce), Türkiye

sengul.mehmet@hbv.edu.tr

Lecturer Mehmet ŞENGÜL
Ankara Hacı Bayram Veli University,
(English), Türkiye

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Salih KESGİN
Samsun Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet AKIN
Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Murat ERTEKİN
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. İdris SARISOY
Marmara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mahmut BİLEN
Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet KESGİN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Kemal ŞAMLIOĞLU
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Ebubekir CEYLAN
İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Kamuran GÖKDAĞ
Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye

Doç. Dr. Aytaç AYDIN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye

Dr. Mehmet Ali BOLAT
İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Salih KESGİN
Samsun University, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet AKIN
Sakarya University, Türkiye

Prof. Dr. Murat ERTEKİN
Necmettin Erbakan University, Türkiye

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye

Prof. Dr. İdris SARISOY
Marmara University, Türkiye

Prof. Dr. Mahmut BİLEN
Sakarya University, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet KESGİN
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye

Assoc. Prof. Kemal ŞAMLIOĞLU
Ankara Hacı Bayram Veli University, Türkiye

Assoc. Prof. Ebubekir CEYLAN
İstanbul Technical University, Türkiye

Assoc. Prof. Kamuran GÖKDAĞ
Mardin Artuklu University, Türkiye

Assoc. Prof. Aytaç AYDIN
Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye

Dr. Mehmet Ali BOLAT
İstanbul Sebahattin Zaim University, Türkiye

Dış Temsilciler Koordinatörü
General Coordinator of Foreign Editors

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
Türkiye

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt University,
Türkiye

Dış Temsilciler/ Representative of Foreign Country

Levent Ali YILDIZ
ABD

Levent Ali YILDIZ
USA

Doç. Dr. Necati ANAZ
Kanada

Assoc. Prof. Necati ANAZ
Canada

Doç. Dr. Süleyman ELİK
Kore

Assoc. Prof. Süleyman ELİK
Korea

Dr. Recep YÜRÜMEZ
Kırgızistan

Dr. Recep YÜRÜMEZ
Kyrgyzstan

Dr. Abdullah TIRABZON
Bulgaristan

Dr. Abdullah TIRABZON
Bulgaria

Amaç ve Kapsam

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi (CİHANSOBAD) Türk ve İslam coğrafyasının kültürel değerleri ve sorunlarını bilimsel araştırma yöntemlerine uygun, özgün ve akademik çalışmalarla uluslararası bilim dünyasına taşımak ve katkı sağlamak amacıyla yayımlanmaktadır.

CİHANSOBAD, Sosyal Bilimlerin Edebiyat, Tarih, Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Ekonomi, İlahiyat, Sanat ve Sanat Tarihi gibi çeşitli alanlarında yapılan bilimsel faaliyetler sonucunda hazırlanmış Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde yazılmış araştırma makalelerine, kitap/sempozyum tanıtan değerlendirme yazılarına yer veren uluslararası hakemli bir dergidir.

Aim and Scope

The Journal of Cihannüma Social Academy (JOCSOSA) is published with the aim of bringing the cultural values and issues of Turkish and Islamic geography to international scientific world with authentic and academic studies in accordance with scientific research methods. It aims to promote academic researches to the attention of world scholarship.

JOCSOSA is an international peer-reviewed journal that includes research articles written in Turkish, English and Arabic languages prepared in the light of scientific activities in such various fields of Social Sciences as Literature, History, Sociology, Political Science, Economy and Religious Studies.

Dizinler / Indexing and Abstracting

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi aşağıdaki indeksler tarafından taranmaktadır:

- Crossref
- Google Scholar
- Asos Index

Makale İşleme Ücreti / Article Processing Charge /

Makaleler için makale işleme ücreti talep edilmez.
The journal does not charge an Article Processing Fee (APC).

Hakemlik/ Peer-review

Dergi çift taraflı kör hakemlik sistemi kullanır. Hakem listesi her yılın sonunda dergi web sayfasında yayımlanır.

The journal uses a double-sided blind review system. The referee list is published on the web page at the end of each year.

Açık Erişim / Open Access

Dergi açık erişimlidir (CC BY-NC).
The journal is an Open Access (CC BY-NC).

Adres / Executive Office

Hacı Bayram Mah. Haşimi (Kutlu) Sok. No: 12
Altındağ, Ankara, Türkiye
cihansobad@gmail.com

Web siteleri / Websites

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/csbad>
<https://www.cihannumaakademi.org/csbad>
www.cihannumaacademy.org

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- Ahmet İnam** 9-32
Almanya'da Dinler Arası Diyalog: Görünüş ve Gerçek
Interfaith Dialogue in Germany: Appearance and Reality
- Faruk Taşçı** 33-50
Cinsiyet, Hak ve Bütünlük Bağlıları Üzerinden
Aile Kurumunun Resmini Çekmek
Taking a Picture of the Family Institution Through Contexts of Gender, Rights and Wholeness
- Massimo Rogante ve Claudia Santelli** 51-68
Öğrenme Sürecinin Verimli Organizasyonu İçin Yeni Basit Bir Yöntem
A New Simple Method for an Efficient Organisation of the Learning Process

Değerlendirme Yazıları / Reviews

- Yaşam Karaçay Çelik** 69-75
Amerikan Board Misyonerlerinin Antep'teki Faaliyetleri
Activities of the American Board Missionaries in Antep

Almanya'da Dinler Arası Diyalog: Görünüş ve Gerçek

Interfaith Dialogue in Germany: Appearance and Reality

Ahmet İNAM

Goethe Üniversitesi, İslami İlimler Enstitüsü, Frankfurt, ALMANYA

ORCID: 0000-0001-9006-9316, ahmet_inam@hotmail.de

Geliş Tarihi: 05/05/2023 - **Kabul Tarihi:** 15/07/2023

DOI: 10.55205/jocsosa.21202372

ATIF: İnam, A. (2023). Almanya'da Dinler Arası Diyalog: Görünüş ve Gerçek. Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 2 (1), 9-32.

Öz

Tarih boyunca insanların birbirleriyle ilişkileri, tarafların muhataplarını tanımalarıyla mümkün olabilmektedir. Barış ve huzura giden süreç de diyalogdan ve onun en temel unsuru olan 'yüz yüze' iletişimden geçer. Tarihte bunun en güzel örneği Hz. Muhammed'in (sav.) Medine'de yaşayan ve henüz Müslümanlığı kabul etmemiş topluluklarla kurduğu yüz yüze ilişkiler ve onlarla yaptığı "Medine Vesikası" olarak bilinen sözleşmedir. Bu sözleşme, sonraki Müslüman ve gayri Müslim toplumlarda etnik ve dinî farklılıklardan doğan sorunlarda referans teşkil etmiştir. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslimler de "Millet Sistemi" adı verilen hukuki sistemde dinlerini ve kültürlerini yaşayabilmişlerdir.

Diyalogun sağlıklı gerçekleşmesi bazı şartlara bağlıdır. Her şeyden önce taraflar eşit mertebeden diyalog kurmalıdır. Bunun yanında taraflar muhataplarının razı olmayacakları beklentilere girmemelidir. Önemli bir şart da tarafların dürüst olmasıdır. Mesela, Müslümanların sorunlarını çözmek için değil de kendi menfaatleri için diyalog çalışmaları yapan FETÖ gibi yapılanmaların dürüst olmadığı ve bu sebeple Müslümanların geneline zarar verdikleri aşikârdır. Diyalog sorunlarına başka bir örnek de Alman İslam Konferansı çerçevesinde yapılan çalışmalarda dışarıdan Müslümanların iç/ dini meselelerine gibi müdahale edilmesidir.

Bugün Almanya'da yaklaşık 5 milyon Müslüman yaşamaktadır ve bu da toplumun yaklaşık % 6'sını oluşturmaktadır. Dolayısıyla göz ardı edilemeyecek büyük bir Müslüman nüfusa sahip Almanya'da birçok sebepten kaynaklanan sorunların çözümünde devlet ve (Alman) toplum(u) için olduğu kadar Müslüman kesim için de diyalog son derece önemlidir. Ancak sorunlara çözüm için yapılan diyalog faaliyetleri hiç de sorunsuz yürümektedir. Daha açık bir ifadeyle Müslümanlarla bilhassa üst düzeyde yürütülen diyalog çalışmaları hedefleri ve yöntemi bakımından Müslümanlar nezdinde sancılı geçmeye devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Diyalog, Alman İslam'ı, Alman İslam Konferansı, İslamofobi, Irkçılık, Dini Cemaatler.

Abstract

Throughout history, people's relations with each other have been made possible by the parties getting to know their counterparts. The process leading to peace and tranquility passes through dialogue and its most basic element 'face-to-face' communication. The best example of this in history is the face-to-face relations established by the Prophet Muhammad (peace be upon him) with the communities living in Medina who had not yet accepted Islam, and the contract he made with them, known as the "Madinah Document". This contract served as a reference for problems arising from ethnic and religious differences in later Muslim and non-Muslim societies. Accordingly, non-Muslims in the Ottoman Empire were able to live their religion and culture in the legal system called "Millet System".

A successful dialogue depends on some conditions. First of all, the parties should establish dialogue on an equal footing. In addition, the parties should not enter into expectations that their interlocutors will not consent to. Another important condition is that the parties should be honest. For example, it is obvious that structures such as FETÖ, which engage in dialogue for their own interests rather than to solve the problems of Muslims, are not honest and therefore harm Muslims in general. Another example of dialogue problem is the interference from outside in the internal/religious affairs of Muslims in the work carried out within the framework of the German Islamic Conference (Deutsche Islam Konferenz). To put it more clearly, dialogue activities with Muslims, especially at a high level, continue to be problematic for Muslims in terms of their goals and methods.

Keywords: Interfaith Dialogue, German Islamic Conference, Islamophobia, Racism, Religious Communities.

GİRİŞ

Tarih boyunca farklı kültür ve inançlardan insanlar birbirleriyle ilişki ve iletişim içinde olmuşlardır. Aralarındaki ilişki ve iletişim zaman zaman kötü de olsa bu durum insanların birbirlerini inkâr etmeleri, yok saymaları ile sonuçlanmamıştır. Barış ve huzura giden süreç her şeyden önce diyalogdan geçer. Bu anlamda "En kötü diyalog, hiç diyalog olmamasından iyidir." önermesi anlamlıdır.¹Yine insanlık tarihi boyunca çoğunluğu oluşturan topluluklar içinde savaşlarda esirler yahut ticari faaliyetler yoluyla "yabancı" veya "farklı" olarak nitelendirilen insanlar ve gruplar hep var olagelmıştır. Dolayısıyla hiçbir toplum dışarıdan soyutlanmış ve homojen şekilde yaşayamayacağı için her toplum kendinden farklı gruplar/topluluklarla bir şekilde irtibat içinde olma ihtiyacını duymuştur. Bu doğrultuda İslam tarihinde de farklı kesimlerle diyalog halinde bulunduğu, çok kültürlü ve

1) En kötü şartlarda dahi – kendi hakikatlerinden pay vermemek şartıyla – diyalogun önemine dair bir makale için bkz. Hüseyin İnan, "Schlechter Dialog" ist besser als kein Dialog!", içinde Dialog im Wandel. Der Christlich-islamische Dialog. Anfänge – Krisen – Neue Wege (editör Bernd Neuser), Neukirchen-Vlyn, 2006, ss. 80-112.

dinli toplumsal yapının daha İslamiyet'in ilk dönemlerinden itibaren inşa edildiği görülmektedir. Bunun en somut örneği ise Hz. Muhammed'in (sav.) Medine'de yaşayan ve henüz Müslümanlığı kabul etmemiş topluluklarla kurduğu ilişkiler ve onlarla yaptığı "Medine Vesikası" olarak bilinen sözleşmedir. Bu sözleşme, sonraki Müslümanlar ve onların kurdukları devletler için hep örnek teşkil etmiş ve Müslüman toplumların farklı kesimden topluluklarla kurduğu ilişkilerde referans olmuştur. Osmanlı devletindeki gayrimüslimler de "Millet Sistemi" adı verilen hukuki zeminde kendi dinlerini ve kültürlerini yaşama ve koruma imkânı bulabilmişlerdir.

Bununla birlikte Türkiye'nin Osmanlı dönemindeki çok dinli yapısı Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni devlet ve toplum yapısı itibariyle sayısal bakımdan sembolik bir düzeye inmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan 2012 tarihli bir rapora göre Türkiye'de (tüm Hristiyan gruplar dahil olacak şekilde) yaklaşık 138.000 Hristiyan yaşamaktadır. Bu ise toplam nüfusun sadece yüzde 0,4'üne tekabül etmektedir.² Yine 2018'de yapılan başka bir araştırmaya göre Türkiye'de 15.000 Yahudi yaşamaktadır.³

İspanya'daki Müslümanların -ve Yahudilerin- "reconquista" sonrası yaşadıkları, 16. yüzyıl başlarında Avrupa'da patlak veren kanlı mezhep savaşları, 19. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan ve 20. yüzyılın ortalarına doğru zirveye varan Yahudi düşmanlığı gibi tarihi vakıalardan sonra farklılıkları tolere edebilme konusunda Avrupa uzun ve sancılı bir süreçten geçti. Bu süreçten sonra çok kültürlülük yahut farklılıkların toplum tarafından daha az yadırgandığı ve daha fazla kabul gördüğü (bilhassa Müslümanlar bağlamında) bir dönem yaşanmışsa da özellikle 11 Eylül 2001 New York saldırılarından sonra Müslümanlar açısından durum her geçen gün daha olumsuz bir seyir takip eder olmuştur.

Almanya'da ise günümüzde yaklaşık 5 milyon Müslüman yaşamaktadır ve bu toplumun yaklaşık yüzde 6'sını oluşturmaktadır.⁴ Dolayısıyla göz ardı edilemeyecek büyük bir Müslüman nüfusa sahip Almanya'da birçok sebep-

---

2) "The Global Religious Landscape", https://www.researchgate.net/publication/259938665_The_Global_Religious_Landscape (Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).

3) "Dünyadaki Yahudi nüfusu 14,7 milyon", <https://www.salom.com.tr/haber/107968/dunyadaki-yahudi-nufusu-147-milyon> (Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).

4) "Islam in Deutschland", <https://bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/staat-und-religion/islam-in-deutschland/islam-in-deutschland-node.html>(Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).

ten kaynaklanan sorunların çözümü için Alman devleti ve toplumu için olduğu kadar Müslüman kesim için de diyalog, meselelerin çözümü için en elzem yöntemdir. Ancak sorunlara çözüm için yapılan diyalog faaliyetlerinin kendisi hiç de sorunsuz yürümektedir. Daha açık bir ifadeyle Müslümanlarla bilhassa üst düzeyde yapılan diyalog buluşmaları ve programları hedefler ve yöntem bakımından Müslümanlar açısından sancılı geçmeye devam etmektedir.

Bu makalede Almanya’da mevcut olan iki taraflı diyalog faaliyetlerin olumlu ve olumsuz yönleri ele alınacaktır. Biri toplum bazında merak ve ilgi ile oluşan ve genelde eşit düzeydeki diyalog, diğeri ise Alman devleti tarafından yürütülen dini cemaatlere yönelik “diyalog”.

ALMANYA’DA DİNLERARASI DİYALOG

İslam’ın ortaya çıkışından bu yana Müslümanlarla Hristiyanlar bir şekilde birbirleriyle hep temas halinde olmuşlardır. İyi ve kötü dönemleri olan bu ilişkinin bilhassa savaşlar ve bunun sonucundaki işgaller döneminde ya Hristiyanlar ve başka dine mensup olanlar Müslümanların hakimiyetleri altında yaşamışlar yahut da Müslümanlar Hristiyanların hakimiyeti altına girmişlerdir. Bin yılı aşan İslam tarihinde belki de bir ilk olarak bundan altmış sene önce Anadolu’dan ve diğer Müslüman ülkelerden, yani Müslüman bir memleketten, gayrimüslim bir memleket olan Almanya’ya ve Avrupa’nın diğer ülkelerine başlayan bir nevi modern zamanlar hicreti sayılabilecek büyük çaptaki bu “gönüllü” göç/işçi hareketi bir bakıma iki grup arasındaki tarihi ilişkileri ve gerçekleri altüst edecek bir gelişme olmuştur. Öyle ki yüz yıllara dayalı karşıtlık ve düşmanlıklar üzerine ayrıışan dini topluluklar bu göçler sonrasında birbirlerinin komşusu, eşi, patronu, öğrencisi, öğretmeni, siyasetçisi ve vatandaşı olarak birlikte bir hayat sürdürebilmektedirler.

Anadolu’dan Almanya’ya gelenlerin ekseriyetini oluşturan Müslümanlar geldikleri bu gayrimüslim memlekette Müslümanca yaşamaya devam etmişlerdir. Her ne kadar Türkiye’den gelen bu insanlar Hristiyan çoğunluğu oluşturan Almanlarla aralarında Müslümanlıklarını yaşamak konusunda zaman zaman bazı anlaşmazlıklar yaşamışlarsa da genel olarak aralarındaki ilişki hoşgörü ekseninde devam etmiştir diyebiliriz. Nihayetinde bu bir arada yaşama pratiği tarafların birbirleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarının önemini ortaya çıkartmıştır. Böylece savaş ve diplomasi gibi

devletlerarası geleneksel ilişkiler yerine iş arkadaşlığı, komşuluk ve okul arkadaşlığı gibi yeni tarzda ilişkiler, dolayısıyla da diyaloglar kurulmaya başlanmıştır. Bilhassa seksenli yıllarda toplum içinde artan Türkiyeli “mı-safir işçi” tartışmaları diyalog konusundaki faaliyetlerin çoğalmasına yol açmıştır.

Diyalog çalışmalarının bir başka evresini ise 2001’de New York’ta gerçekleşen 11 Eylül saldırıları ve sonrasındaki “teröre karşı” diyalog çabaları oluşturur.⁵ Burada dikkati çeken husus ilk başta siyasi gelişmelerle ilişkili olmayan ve sadece tanıma amaçlı samimi diyalog faaliyetleri söz konusuyken, sonradan siyasi tartışmalar ve küresel ölçekte meydana gelen olaylarla birlikte diyalog çalışmalarının artış trendine girmiş olmasıdır. 2001 sonrasında Müslümanlara karşı oluşan olumsuz hava içinde “ne olursa olsun” diyalogun önemine dikkat çekenler vardı. Bu anlamda genelde Batı kamuoyunda, özelde ise Alman kamuoyunda Müslümanlara karşı çoğalan önyargılara, saldırılara ve ayrımcılığa karşı iyi niyetli diyalog faaliyetlerine girişenler söz konusuydu ancak bununla beraber diyalog faaliyetleri giderek Müslümanlardan bir “hesap sorma” durumuna dönüşüyordu.

Şu hususun altını çizmekte de fayda vardır: Toplumda yerel kiliselerle Müslüman cemaatler arasında yapılan diyalog buluşmaları büyük oranda samimi ve hoşgörülü bir atmosferde gerçekleşirken işin içine politikacılar, siyasi partiler ve kilisenin üst kademeleri girdiğinde diyalog faaliyetlerinin rengi değişmekte ve daha ziyade Müslümanlara tepeden bakan, onlardan hesap soran bir tarz hakim olabilmektedir.

Bremen Üniversitesi’nin yaptığı ve 2011 yılında kamuoyuyla paylaştığı bir araştırmanın sonuçlarına göre⁶ Almanya’daki diyalog faaliyetleri ve bazı sorunları şu şekilde özetlenebilir

- Diyalog çalışmalarının başlangıç motivasyonundaki en önemli etken farklı dinlere mensup olanların örflerine, yaşam tarzlarına ve görüşlerine olan meraktır. Bununla beraber küresel ölçekte gelişen siyasi olayların da bu meraktaki etkisi az değildir. Yine Alman toplumunda yaşanan ırkçı saldırılar da bir tepki olarak “öteki” ile diyaloga ve onunla ilgili konulara merak

5) Gritt Klinkhammer, Hans Ludwig Frese [vb.], Interreligiöse und interkulturelle Dialoge mit MuslimInnen in Deutschland, Universität Bremen, 2011, s. 41.

6) Gritt Klinkhammer, Hans Ludwig Frese [vb.], a.g.e.

duymaya sebep olmuştur. Öte yandan diyalog çalışmalarının başlangıcında en çok dikkat çeken husus farklı kesimlerden tüm grupların herhangi bir önyargı taşımadan yalnızca “birbirlerini tanımak” amacıyla iletişime geçmeleri olmuştur.

- Almanya’da diyalog çalışmalarını başlatanlara bakıldığında bunların çoğunlukla Hristiyan kiliseleri ve dernekleri olduğu görülmektedir. Bunun altında yatan en önemli sebepse kiliselerin dinler arası diyalog çalışmaları için ayırdıkları bütçeler ve oluşturdukları kurumsal yapılarıdır. Müslümanların ise Kiliselerinkine benzer türden imkânları ve kurumsal yapılar yoktur. Müslüman kesimde bu işe el atanların genelde profesyonellikten uzak gönüllüler olduğu görülmektedir. Kilisenin Alman devletinden aldığı maddi desteğe (Kilise vergisi vb.) karşın Müslüman cemaatlerin bu destekten yoksun olmaları da iki taraf arasındaki farklılığın/eşitsizliğin en önemli sebebidir.
- Diyalog çalışmalarının hedefleri konusunda kendilerine yöneltilen soruya gruplar, öncelikle ortak değerlerin bulunması, ardından da önyargıların ve İslam düşmanlığının ortadan kalkması cevabını vermişlerdir.
- Diyalog çalışmalarına çoğunlukla otuz yaş üstü kimseler katılmaktadır. Bununla birlikte özellikle Hristiyanlar arasında yaşlıların oranı daha fazladır. Diyalog faaliyetlerine katılan Hristiyanların yaş ortalaması 56 iken Müslümanlarda bu 42’dir.
- Diyalog faaliyetleri kapsamında başlıca şu faaliyetler yapılmaktadır: ibadet mekanlarını ziyaret etmek, sunumlar yapmak, yuvarlak masa sohbet grupları oluşturmak, kültürel aktivitelere katılmak, podiyum tartışmaları ve ortak geziler organize etmek.
- Diyalog faaliyetlerinde gündeme gelen konularsa çoğunluk sırasına göre şunlardır: dini konular, siyasi meseleler ve olaylar ile kültürel meseleler.

Bremen Üniversitesi’nin yaptığı bu çalışmada paylaşılan veriler daha ziyade toplumdaki dini grup ve dernekler arasında gerçekleştirilen diyalog faaliyetlerini kapsamaktadır. Daha üst düzeyde, yani siyasi ve akademik seviyedeki diyalog çalışmaları bu çalışmanın kapsamına fazla girmemektedir.

MADALYONUN DİĞER YÜZÜ

Toplumda diyaloga olan ilgi gün geçtikçe artmış olsa da tarihten gelen önyargıların yansımaları ister istemez medyada ve siyasette kendine yer bulmuş, medya ve siyaset toplumsal algı üzerinde etkili olmuştur. Nasıl ki Türkiye’de Gülen cemaati (FETÖ)’ye atıfta bulunarak diyaloga genelde iyi gözle bakılmıyorsa⁷, Almanya’da da durum Türkiye’den çok farklı değildir. Türkiye’deki misyonerlik faaliyetlerinden duyulan kaygı ve endişenin bir benzeri Almanya’da ve Avrupa’da Müslümanların buraları “İslamlaştıracakları” şeklinde tezahür etmektedir. Avrupa’nın/Almanya’nın “İslamlaş (tırıl)acağı”na dair söylentiler ve korkular özellikle sağcı gruplar tarafından dile getirilmektedir. Bu bağlamda bazı siyasi partilerin Avrupa için yaptıkları “Hristiyan-Yahudi Kültürü” vurgusu Avrupa’nın anti-Semitik tarihiyle bağdaşmadığı gibi bu aynı zamanda Müslümanlara karşı geliştirilen ırkçı bir söylem özelliği de taşımaktadır.⁸ Her ne kadar “Avrupa’nın İslamlaşması” söylemi daha ziyade aşırı sağcı azınlık gruplarınca benimsenmiş görünse de siyasetin merkez sağında ve ana akım medyada da benzer önyargılı yaklaşımlara rastlanmakta ve bunun etkileri toplumda görülmektedir. Almanya’da yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre 2010’da toplumun çoğunluğu diğer dinlere karşı açık olduklarını ifade ederken, yarısından fazlası İslam’a karşı kaygılı olduğunu dile getirmekten geri durmamıştır.⁹

Bir kısım medya ve siyasetçi tarafından kışkırtıcı bir şekilde “İslam ve terör” kavramlarının neredeyse eşanlamlı kullanımı ve Müslümanlar genelde dini/İslami bir mesele olarak görmedikleri halde daha çok kültürel bir mesele olan namus cinayetleri gibi konuların diyalog çalışmaları bağlamında gündeme getirilmesi Müslüman kesimlerde rahatsızlık uyandırmaktadır. Öte yandan sırf isimlerinden dolayı Müslüman olduğu kabul edilen ve bu yüzden de Müslümanlar ve İslam hakkında söz söyleme hakkını kendinde gören bazı Müslümanlar, bahsi geçen sorunları din ile İslam’la bağdaştırmaktan çekinmemekte; bir din olarak İslam’ın bizatihi kendisinin sorumlu/

7) Mehmet Bayraktar, Dinlerarası Diyalog ve Misyonerlik, İslami Araştırmalar, Cilt 20, Sayı: 4, 2007.

8) Claudius Seidl, “Islam-Debatte, Jüdisch, ehrenhalber?“, Frankfurter Allgemeine, <https://m-faz-net.cdn.ampproject.org/v/s/m.faz.net/aktuell/feuilleton/juedisch-christliche-tradition-in-deutschland-15521226.amp.html>(Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).

9) Dietrich Thränhardt, Karin Weiss, “Die Einbeziehung des Islam in Deutschland zwischen Integrations- und Religionspolitik“, Staat und Islam – Interdisziplinäre Perspektiven (editör Uwe Hunger, Nils Johann Schröder) içinde, Springer Verlag, 2016, s. 25.

sorunlu olduğu tezini savunmaktadırlar. Böylece onlar ve görüşleri siyasal alanda ve medyada kabul görmekte, meşrulaştırılmaktadırlar. Batı kamuoyundaki İslamofobinin artmasında azımsanmayacak bir rolü olan bu sözde objektif ve bilimsel görüşlere sahip “İslam eleştirmenleri” ne gariptir ki siyaset, medya ve Kilise tarafından hiç de azımsanmayacak oranda destek görmektedirler. Durum bu minvalde gelişince de terörün ve şahısların özel durumlarından kaynaklanan bir takım “medeniyet dışı” davranışlarının İslam’a ve Müslümanların tamamına yönelik yaftalamalardan rahatsızlık duyan Müslümanlar ve vicdan sahibi dürüst gayrimüslimler Kilise’nin üst kademe yöneticileri tarafından dahi dürüst olmamak gibi suçlamalara maruz kalmaktan kurtulamamaktadırlar.¹⁰

ALMANYA’DA DEVLET İLE DİNİ CEMAATLER ARASINDAKİ DİYALOG

Alman devleti ile Müslüman kurumların diyalog ilişkisinin en iyi ve de bir o kadar da karmaşık göstergesi “Alman İslam Konferansı”dır. Bu Konferans’a Almanya’daki büyük Müslüman cemaatleri yanında daha küçük çaptaki kuruluşlar ile farklı alanlarda faaliyet gösteren “yabancı” sivil toplum kuruluşları dâhildir. Büyük cemaatler dışındaki küçük kuruluş ve STK’lerin bu yapıya dâhil edilme gerekçesi olarak Müslüman çoğulculuğu ve çeşitliliğinin gösterilmesi ileri sürülmüştür. Kuruluşundan bu yana dördüncü toplantısını 2019’da gerçekleştiren Konferans’ın her bir toplantısında bir sonraki toplantıya kadarki yol haritası ve şiarlar belirlenir ve bu amaçla komisyonlar kurulur, bilimsel araştırmalar yaptırılır ve araştırmaların sonuçları kamuoyu ile paylaşılır.¹¹

Kamuoyuna yansıtılan Müslümanların Alman toplumuna nasıl entegre edileceği ve Almanya’da yaşayan Müslümanların sorunlarıyla ilgilenme gibi Konferans’ın toplanma amaçları ne kadar olumlu görünse de aslında

10) “Die sind enttäuscht”, <https://taz.de/Die-sind-enttauscht-/1654273/> (Erişim tarihi: 29 Nisan 2022). 2006 yılında Protestan Kilisesi’nin çatı örgütü EKD’nin çıkarmış olduğu “Klarheit und gute Nachbarschaft. Christen und Muslime in Deutschland” başlıklı yazısı Müslümanlara “dürüst değilsiniz, kendinizi değiştirmek istemiyorsunuz, şeriatı istiyorsunuz” dercesine dolaylı dolaysız suçlamalar içermektedir ve Müslümanlar tarafından haklı olarak tepki çekmiştir.

11) “Die Deutsche Islamkonferenz (DIK) – eine Chronologie”, <https://www.islamiq.de/2021/09/27/die-deutsche-islamkonferenz-dik-eine-chronologie/> (Erişim tarihi: 29 Nisan 2022).

Konferans'ın kendisi birçok yönden sorunludur.¹² Öyle ki her şeyden önce Konferans'ın kendisi bir sorundur. Zira Almanya'da buna benzer bir "Hıristiyan(lık) Konferansı" yahut "Yahudi(lik) Konferansı" yoktur. Dolayısıyla başlı başına bu Konferans'ın varlığı İslam'ı ve Müslümanları bir sorun olarak sunmaktadır. Yine Konferans'ın ismi olan "Alman İslam Konferansı/ Die Deutsche Islam Konferenz" ifadesinde de sorunludur. Evrensel bir din olan İslam dini böyle bir adlandırma ile ulusal bir kılfıta sunulmaya çalışılmaktadır. Üstelik bunu yapan devlet, dinlerden bağımsız (olması gereken) seküler bir devlettir. İşte üçüncü sorunlu alanı da Alman devletinin bu özelliği oluşturmaktadır. Alman anayasası gereği seküler olan Alman devletinin dini alana müdahale etmemesi gerekirken tam tersi bir tutum içine girmekten çekinilmemesi anayasayla çelişmektedir. Alman devleti bu Konferans'la İslam'ın Avrupa'nın/Almanya'nın kanunları, değerleri ve kurallarıyla uyumlu hale getirme misyonunu üstlenmiş görünmektedir. Daha açık bir ifadeyle "İslam, Avrupa'yı ve değerlerini kabul etmelidir." denilmektedir. Bunu söyleyen kişi de Alman İslam Konferansı'nın kuruluşunu gerçekleştiren İçişleri eski bakanı Wolfgang Schäuble'dir.¹³

Garip bir şekilde Almanya'da İslam bir şahıs gibi algılanmaktadır: "İslam, Alman ve Avrupa değerlerine saygılı olmalıdır, onları benimsemelidir. İslam ya Almanya'ya aittir ya da değildir."¹⁴ Bu ifadelerdeki garabetten de açıkça anlaşılacağı üzere sanki bir insan eğitiliyor ve o insana birtakım sınırlar çiziliyordur. Sorun olan, yanlış yapan Müslümanlar değil de Müslümanlara o yanlışları yaptıran İslam'dır. Bu bakış tıpkı Hristiyanlığın teolojik içeriğini belirleyen Kilise ve onun mensupları, yani insanlar olması ve o insanların da sekülerizmi kabul etmiş olmaları gibi bir durumun İslam için de mümkün olabileceği varsayımına dayanıyor görünmektedir. İslam'ın henüz

12) Dietrich Thranhardt, Karin Weiss, "Die Einbeziehung des Islam in Deutschland zwischen Integrations- und Religionspolitik", Staat und Islam – Interdisziplinäre Perspektiven (editör Uwe Hunger, Nils Johann Schröder) içinde, Springer Verlag, 2016, s. 26; "Siyasetçiler İslam'ın Dışlanmasında Politik Bir Sermaye Buluyor", <https://perspektif.eu/2016/09/01/siyasetciler-islam-in-dislanmasinda-politik-bir-sermaye-buluyor/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022); Ahmet Aslan, Almanya'da İslam ve İslam'ın Kurumsal Temsili, İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı: 15, 2019, ss. 1-40.

13) Dietrich Thranhardt, Karin Weiss, "Die Einbeziehung des Islam in Deutschland zwischen Integrations- und Religionspolitik", içinde Staat und Islam – Interdisziplinäre Perspektiven (editör Uwe Hunger, Nils Johann Schröder), Springer Verlag, 2016, s. 26.

14) Dietrich Thranhardt, Karin Weiss, a.g.e.; Ahmet İnam, "Der Islam gehört wieder zu Deutschland, oder?" <https://www.trtdeutsch.com/meinung/der-islam-gehört-wieder-zu-deutschland-oder-7850815>, (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2022).

reformasyona tabi tutulmamış olmasının bir eksiklik olarak görülmesi yanında, Avrupa'dakine benzer bir Aydınlanma sürecinden geçmesi gerektiği yönündeki ifadeler de sıkça dile getirilmektedir. Örneğin 2012-2017 yılları arasında Almanya'nın Cumhurbaşkanlığını yapan Joachim Gauck da bu tezi savunan ifadelerde bulunmuştur.¹⁵ Bu süreç için en uygun metot olarak da "Eleştirel Tarihselcilik Metodu/historisch-kritische Methode", daha doğrusu "Modern Tarihselcilik" gösterilmektedir.¹⁶

Normal şartlarda, halihazırdaki geçerli anayasa gereği tüm dinlere eşit mesafede olması gereken seküler Alman devleti seküler ulusal kimlik üzerinden "kendilerine uygun/yakışan" bir "Alman İslam'ı" yaratma gayretini saklama gereği bile duymamaktadır.¹⁷ Aslında "Alman İslam'ı" ifadesiyle bir anlamda bir taşla birçok kuş vurulmak istenmektedir. Şöyle ki bu ifadeyle hem "seküler bir din" istenmekte hem de "Arap", "Türk", Fars", "Boşnak" vb. Müslüman toplulukların kültürlerini istemiyoruz, denilmektedir. Alman kimliğinin ön plana çıkartılmasıyla aslında, diğer tüm kültürel kimlikler ve izler de reddedilmek istenmektedir.

Buraya kadar anlatılanların daha iyi anlaşılabilmesi için "Alman İslam Konferansı"nın yapısına ve organizasyonuna bakmak gerekmektedir. Bizce söz konusu Konferans, yapısı, içeriği ve işlevleri açısından Hıristiyanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olan İznik Konseyi'ni hatırlatmaktadır.

"Büyük Konstantin 325 yılında, Roma İmparatorluğu'nda düzen ve barışın sağlanması için İznik Konseyi'ni toplar (...) Konstantin sadece konseyi toplamakla kalmamış 'seremoni ve usulleri belirlemiş, tartışmalara müdahale etmiş, homoúsiós (Hristiyanlık inancında İsa'nın Baba'yla aynı özde olduğunu belirten) anahtar kavramını önermiş, en azından favori göstermiş ve bunu kabul ettirmiş, sonunda da İznik Amentüsü'nü onaylamıştır. İznik Konseyi'ne Arian'lar da dahil olmak üzere Hristiyan grupların tüm temsilcilerinin katılması öngörülmüştür. Fakat konseye bu kadar kapsamlı

15) "Gehört der Islam zu Deutschland?", <https://www.deutschlandfunk.de/gehoert-der-islam-zu-deutschland-100.html> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

16) "Das Dialog Diktat", <https://www.islamiq.de/2019/06/01/das-dialog-diktat/comment-page-3/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

17) Sloganları: "Ein Islam in, aus und für Deutschland = Bir (Alman) İslâm'ı: Almanya'da, Almanya'dan ve Almanya için". https://www.deutsche-islam-konferenz.de/DE/DIK/Ziele/ziele_node.html;jsessionid=F-2551CEA34E592737BA556BCC5873810.internet282

bir katılım olmamış, katılımcıların büyük çoğunluğunu Arianizm karşıtları oluşturmuş ve bunlar Logos/İsa hakkındaki görüşlerini kabul ettirerek İsa'nın Tanrı ile 'aynı özde' olduğu ilan edilmiştir. Rahip Arius, İsa'nın da sadece diğerleri gibi bir insan olduğu öğretisini savunduğu için sürgün edilmiştir. Kendisi bir pagan olan ve Hristiyanlığı asla açıkça kabul etmemiş olan Konstantin, İznik Amentüsü'nü onaylamış; ardından da Nikomedialı (günümüz Türkiye'sinde İzmitli) Eusebius gibi diğer muhalif katılımcıların bu inanç esaslarını imzalamasını "sağlamıştır"¹⁸

Alman İslam Konferansı'ı sadece seküler bir devlet tarafından organize edilmekle kalmamış, aynı seküler devlet Konferansın katılımcılarını da belirlemiştir.¹⁹ Böylece masada sadece Müslüman dini cemaatler değil, kendilerini dernek tüzüklerinde "Müslüman" olarak tanımlamayan göçmen dernekleri ve hatta 2009 yılında Müslümanlarla arasına mesafe koyan dernekler de yerini alabilmiştir. İlk konferanslara 15'i devleti temsil eden, 15'i de "Almanya'daki Müslüman çeşitliliğini" temsil eden toplam otuz kişi katılmıştır. Bu açıdan bakıldığında Hristiyanlar için İznik Konseyi'nin, Müslümanlar için oluşturulan İslam "Konseyi"nden çok daha özerk bir yapıda gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Çünkü Konstantin en azından Koncil'e sadece Hristiyanları davet etmişti. Katılımcılara gelince:

"Alman İslam Konferansı"'na katılan bağlantısız bireyler arasında, geçimini İslam eleştirisi ile sağlayan, Müslümanları çeşitli konularda genel zan altında bırakan, Hz. Muhammed'e (sav) karşı karalama kampanyaları yürüten veya şiddetin kökenini İslam'da gören kişiler de vardı. Bu kişilerin reform çağrısı anlaşılması güç bir çağrıdır, zira onların istediği reform kavramının doğru bir şekilde uygulanması değil, daha ziyade deforme edilmesidir. Örneğin bu deformasyonun savunucuları büyük günahların "artık çağa uygun olmadığı" görüşünü taşımakta ve Kur'an'ın bazı kısımlarının çıkartılması gerektiğini öne sürmektedir. Günümüzde her kapıyı

18) Inam Ahmet, "Alman İslam'ı ve İslam'ın "Konstantinleştirilmesi"ne Dair", https://perspektif.eu/2018/11/01/alman-islami-ve-islam-in-konstantinlestirilmesi/#_ftnref1 (Erişim tarihi: 27 Nisan 2022).

19) "Der Staat entscheidet mit wem er über was spricht", <https://www.islamiq.de/2016/09/27/der-staat-entscheidet-mit-wem-er-ueber-was-spricht/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

açan sihirli “liberal” kavramı sayesinde bunların sesine medyada ve politikada “akılcı” bir şekilde kulak verilmektedir.²⁰

Şayet devletin meselesi/amacı farklı kesimlerle irtibatla olmasa o kesimlerle diyaloga girmesi gayet doğaldır. Lakin konu bir azınlık toplumunun iç meselesi ise burada devletin öncelikli olarak yapması gereken şey bu toplum tarafından kabul görmüş cemaat ve kurumlarla diyaloga geçmek olmalıdır. Bunun tam aksine devlet, çoğunluğu temsil eden cemaat ve kurumları dikkate almayarak devletin talepleri ve fikirleriyle uyumlu olan, fakat hiçbir şekilde Müslüman kesimin çoğunluğunu temsil etme hakkına sahip olmayan mini-dernekleri çoğunluğu temsil edenlerle eşitleme yoluna gitmiştir. Bu durum ise huzuru sağlamaya yönelik bir diyaloga imkân vermemektedir.

Bu aşamada bir hususun altını çizmekte fayda var. Almanya’da Yahudi soykırımını ifade etmek için kullanılan Holokost konusu dışında zaman zaman tabulaştırılan konular da vardır. Bu tabu konular diyalog buluşmalarında zaman zaman birileri tarafından ortaya atılır veya devlet ve kilise tarafından Müslüman cemaatlere yönelik bu konularda beklentileri olur. 2023 sonunda İsrail’in Gazze’ye yönelik saldırılarında olduğu gibi, devlet ve kilise yetkilileri (ve Yahudi temsilcileri) Müslüman cemaatlerinden tek taraflı beklentileri hatta dayatmaları olmuştur: Hamas’a tepki göstermek ve İsrail’in savunma hakkına sahip olduğunu söylemek.²¹

Bu anlamda güncel tabu konuları şunlardır: İsrail devletinin işgal siyasetini eleştirmek, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ı övmek veya onu kötülememek, FETÖ’yü eleştirmek. İkinci ve üçüncü tabular aslında birbiriyle bağlantılıdır. Bu tabu konulara değinenler sıradan vatandaşlar olursa pek sorun olmaz fakat akademisyen, siyasetçi, gazeteci veya bir STK temsilcisi ise durum değişir. Bu noktada siyasi güç ve medya devreye girerek hemen baskı kurma yoluna girerler. İsrail konusundaki en güncel ör-

20) Inam Ahmet, “Alman İslam’ı ve İslam’ın “Konstantinleştirilmesi”ne Dair”, https://perspektif.eu/2018/11/01/alman-islami-ve-islam-in-konstantinlestirilmesi/#_ftnref1 (Erişim tarihi: 27 Nisan 2022).

21) Bu makale İsrail’in son Gazze saldırılarından önce kaleme alındığı için 2023 yılının sonuna ve 2024 yılının başındaki dayatmalara ve baskılara fazla değinilmemektedir. Baskıların özeti, Müslümanlara ve anti Siyonist Yahudilere yönelik ‘antisemitist’ suçlamaları hakkında bkz. Inam Ahmet, ‘Der Aktuelle Wahnsinn: Rassismus in Deutschland’, <https://www.trtdeutsch.com/meinung/der-aktuelle-wahnsinn-rassismus-in-deutschland-16415606> (Erişim tarihi: 12 Ocak 2024), Daniel Bax, ‘Das Laute Schweigen der Deutschen’, <https://taz.de/Israels-Krieg-in-Gaza/!5981361/> (Erişim tarihi: 12 Ocak 2024).

nek Filistinli gazeteci Nemi el-Hassan'la ilgilidir. Bu gazetecinin yıllar önce İsrail devletini eleştiren bir yürüyüşe katıldığı ortaya çıkmasıyla birlikte el-Hassan bir anda siyasi çevrelerin ve medyanın hedefi haline gelmiş ve sonuçta WDR adlı kamusal yayın yapan medya kuruluşu kendisine yaptığı sunuculuk teklifini geri çekmiştir.²² Alman parlamentosunun aldığı BDS (Boycott, Divestment and Sanctions) kararı ile İsrail'in işgalci siyasetine bir tepki olarak alınan İsrail mallarına boykot uygulayanlara karşı temel haklar kategorisindeki "konuşma özgürlüğü" kısıtlanmakta, bu kimselerin mekan kiralamalarına izin verilmemekte ve farklı etkinliklerden de uzaklaştırılmaktadırlar. Bu konuda meşhur bir örnek olarak dünyaca tanınmış Kamerunlu filozof Achille Mbembe'nin 2020 yılında davet edildiği programdan çıkartılması da gösterilebilir.²³ Bu karar Almanya 1945'ten sonra BDS'e destek veren Yahudilerin dahi antisemitist suçlamasıyla karşı karşıya kalabildiklerini göstermektedir.²⁴

Erdoğan ve FETÖ konusuna gelince... Bir önceki, yani üçüncü İslam Konferansı'nda Alman devleti şahısları değil daha ziyade dernekler ve dini cemaatleri muhatap almıştı. Buna karşın dördüncü İslam Konferansı'nda üçüncü Konferans'ta alınan karardan geri adım atıldı. Bu geri adımın sebebi ise siyasi konjonktür gereği Türkiye'ye ve özellikle de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a karşı oluşan politik tavrıydı.²⁵ Erdoğan'ın FETÖ yapılanmasına karşı yürüttüğü mücadele Alman siyasi partilerinde ve medyasında rahatsızlık yaratmış ve bu süreçte siyasi çevreler ve medya ağız birliği ederek ona yönelik diktatör yaftalamalarına başlamıştır. Bu tutum 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminden sonra ise daha ciddi bir boyuta varmıştır. Bu gelişmeler nihayet Türkiye'nin Diyanet İşleri Başkanlığı ile iş birliği içinde olan Almanya'nın en büyük Müslüman dini cemaati ve teşkilatı olan DİTİB ve ikinci büyük Müslüman teşkilatı olan Milli Görüş üzerin-

22) "WDR stellt Nemi El-Hassan nicht als Moderatorin ein" <https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/medien/wdr-stellt-nemi-el-hassan-nicht-als-moderatorin-von-quarks-ein-17615081.html> (Erişim tarihi: 26.04.2022).

23) "Antisemitismus in der BDS-Kampagne", <https://www.bpb.de/themen/antisemitismus/dossier-antisemitismus/328693/antisemitismus-in-der-bds-kampagne> (Erişim tarihi: 28.04.2022). BDS = Boycott, Divestment and Sanctions/Boycot, Elden Çıkarma ve Yaptırımlar. İsrail'den gelen ürünleri boykot eden bir hareket. BDS kampanyasını destekleyenler parlamentonun kararıyla ayrıyeten antisemitist olmakla suçlanmaktadır.

24) "Why Auschwitz survivor Esther Bejarano supports BDS", <https://electronicintifada.net/content/why-auschwitz-survivor-esther-bejarano-supports-bds/26191> (Erişim tarihi: 28.04.2022).

25) "Die Ditib und der interreligiöse Dialog, Belastete Verständigung", <https://de.qantara.de/inhalt/die-ditib-und-der-interreligioese-dialog-belastete-verstaendigung> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

deki baskıların da artmasına yol açmıştır. Bu teşkilatların, on yıllar boyunca diyalog çalışmalarında yaptıkları katkıları, sosyal ve dini hizmetleri yok sayılarak kamuoyuna hedef gösterilmişlerdir. Bu doğrultuda kimi bireysel yanlılar tüm bir teşkilata teşmil edilerek toplum içindeki itibarlarına zarar verilmiştir.²⁶ Bahsi geçen bu iki dini teşkilatın gücünü zayıflatmak ve toplum nezdindeki etkilerini azaltmak için dördüncü İslam Konferansı'nda bir takım düzenlemeler yapılmış ve ön plana çıkarılan “Müslüman çeşitliliğini dikkate almak” söylemi üzerinden bağlantısız şahıslar yanında üye sayıları yüzü geçmeyen dernekler de davetliler arasına katılmıştır. Devletten yardım alan bu derneklerin üyeleri aynı zamanda farklı siyasi partilere de üyeydiler. Bunlar arasında FETÖ'ye bağlı derneklerle²⁷ DİTİB'i hedef alan dernekler özellikle dikkat çekmektedir.²⁸

Konuya salt diyalog açısından bakıldığında Konferans'ın yeni yapılmasında diyalog söz konusu değildir. Devletin Müslümanların meselelerinin çözümüne katkıda bulunacak cemaatlerle çalışmak yerine Müslüman çoğunluğun desteğinden uzak, hatta hiçbir şekilde temsil potansiyeline sahip olmayan şahıslar ve derneklerle çalışmasının diyalogla uzaktan yakından alakası olmasa gerektir. Üstelik de devlet İsrail'in siyasetini eleştirenlere tepkili iken, “eleştiri özgürlüğü”ne atıfla İslam'a ve onun Peygamberine hakaretler savuran, İslam'ın haramlarını ve helallerini keyfilerine göre yok sayan bu ikinci gruptakilerle Müslümanların problemlerini çözebileceğine inanması gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayal olsa gerektir.²⁹ Bu davranış ve tutumlar samimi ve sağlıklı bir diyalogun ruhuna terstir.

26) <https://www.tagesspiegel.de/politik/moscheeverband-ditib-die-folgen-der-spitzelei-fuer-die-tuerkei/19247224.html>, <https://daserste.ndr.de/panorama/archiv/2017/Staat-im-Staate-tuerkische-Beamte-in-deutschen-Moscheen,ditib158.html> (Erişim tarihi: 28.04.2022).

27) 'House of One' kuruluşu üç İbrahimi dine mensup kişi ve kurumlardan oluşmaktadır. İslâm'ı temsil edenler Fetöcü olarak bilinen kişilerden oluşmaktadır, Bkz. <https://house-of-one.org/de/downloads>, Stiftungsrat der Stiftung House Of One.

28) <https://www.tagesspiegel.de/themen/agenda/muslime-in-deutschland-der-islam-wird-bunter/23837090.html>, <https://www.deutschlandfunk.de/islam-in-deutschland-initiative-saekularer-islam-stellt-100.html> (Erişim tarihi: 25.04.2022).

29) Seküler veya kültürel Müslüman diye kendilerini tanıtan bu şahıslar içerisinde aslen dinsiz olan kişiler yanında Türkiye'ye karşı olumsuz ve saldırgan tavırlarıyla bilinen siyasetçiler de mevcuttur. Bkz. https://www.deutschlandfunk.de/islam-in-deutschland-initiative-saekularer-islam-stellt.1773.de.html?dram:article_id=441957; https://www.deutschlandfunk.de/islam-wir-brauchen-ein-aufgeklaertes-islamverstaendnis.886.de.html?dram:article_id=433158 (Erişim tarihi: 25.04.2022). Ve şunun altını daima çizmek gerekir ki bu ve benzeri dernekler Alman İslâm Konferansı'nda Müslüman cemaatlerle aynı seviyede görülür, aynı şekilde söz sahibidirler.

Medya ve İlahiyat

Birçok ülkede olduğu gibi Almanya’da da “eliter diyalog” çalışmaları ve buluşmaları vardır ve katılımcıların çoğu akademisyenlerden oluşur. Müslümanları temsil eden akademisyenlerin büyük kısmı Almanya’da yeni kurulan ilahiyat fakültelerinde çalışmaktadırlar. “Seküler” Alman devleti, yukarıda bahsedilen İslam Konferansı çalışmalarındaki yaklaşımının aynısını buralara da müdahil olarak göstermektedir. Almanya’da merkezi hükümetin ve eyaletlerdeki bakanlıkların finanse ettiği İslam ilahiyatına ilişkin yedi fakültesi bulunmaktadır.³⁰ Bu fakültelerde şu an ağırlıklı olarak İslam din derslerinin öğretmenleri yetiştirilmektedir. Bu fakülteler henüz Türkiye’den yahut başka Müslüman ülkelerden tanıdığımız tarzda ve tüm İslami ilimleri kapsayacak eğitimi verecek seviyede değildirler. İstisnalar mevcut olmakla beraber, ilahiyat fakültelerinde görev alan akademisyenlerin çoğunluğu ilahiyat eğitimi almış kimselerden oluşmuyor. Bu kadroların çoğu sosyal bilimci, pedagoğ, tarihçi yahut şarkiyatçılardan/İslam bilimcilerden meydana gelmektedir. Fakültelerin kuruluşları aşamasında Müslüman bir ülkede ilahiyat okumuş ve Almancaya hakim olan akademisyenlerin sayısı hayli azdı. Böyle olunca da bu fakültelelere alınan öğretim kadrolarındaki öne çıkan en önemli kriter dil olmuştur.

Fakültelelere öğretim elemanı alımlarında rol oynayan kurumların başında “Danışma Kurulu” gelmektedir.³¹ Bu kurul içinde Müslüman cemaatler ve bağlantısız şahıslar da bulunmaktadır. Danışma Kurulu’ndaki üyeler her bir eyalette farklılıklar gösterebilmekte ve bu doğrultuda bazı eyaletlerdeki kurullarda bağımsız/bağlantısız üyeler de bulunabilmektedir.³² Seküler devlet kağıt üzerinde kurul üyesi atamalarına karışmasa da zaman zaman devlet kurumları ve parlamentodaki siyasi partilerin atamalar konusunda baskı yaptıkları bilinmektedir. Örneğin meseleye Türkiye ve DİTİB özelinde bakıldığında, Berlin’de açılan ilahiyat fakültesinin danışma kuruluna Almanya’daki en büyük Müslüman teşkilatı DİTİB’den hiç kimsenin atanmamış olması dikkat çekicidir. Bu durumun en önemli sebebi DİTİB’in “An-

30) <https://www.geistes-und-sozialwissenschaften-bmbf.de/de/Zentren-fur-Islamische-Theologie-Nach-zehn-Jahren-gut-etabliert-2444.html> (Erişim tarihi: 12.01.2024).

31) “Antwort der Bundesregierung, Die Zentren für Islamische Theologie und die Konzeption der Beiräte”, <https://dserver.bundestag.de/btd/18/130/1813059.pdf> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

32) “Die Zentren für Islamische Theologie und die Konzeption der Beiräte”, <https://dip.bundestag.de/vorgang/.../82379> (Erişim tarihi: 01.05.2022).

kara'nın ve Erdoğan'ın Almanya'ya uzanan kolu" olarak görülmesidir.³³ Bu tutumdan da anlaşılacağı üzere konu yalnızca akademik ve dini bir mesele olarak değerlendirilmemektedir. Siyasetin bu meseledeki etkinliği açıktır. Berlin eyaletindeki Danışma Kurulu'nda rey sahibi beş kişiden üçü tanınmış Müslüman cemaatlerden iken diğer iki üye ise bağımsız/bağlantısız Müslüman akademisyenlerden meydana gelmektedir. Devletin ve siyasetin bir Danışma Kurulu'na yapılacak atamalara nasıl müdahil olabileceğinin örneğini devlet sekreteri Steffen Krach'ın şu açıklamalarından görebilmekteyiz: "Hiç kimse Enstitü'nün Ankara tarafından yönlendirileceği korkusuna kapılmasın. Şayet dini cemaatler vetoları ile çalışmalarını bloke ederlerse, tekrar masaya otururuz."³⁴ Krach'ın açıklamasındaki ikinci cümle Danışma Kurulu'ndaki bağımsız üyelere işaret etmesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla akademik personelin bu kurul tarafından atandığını unutmamak gerekir.

İslam ilahiyat fakülteleri Hristiyan ilahiyat fakülteleri gibi bağımsız maddi kaynaklara sahip değildir. Genelde beş sene süren ve farklı süreçler sonrasında yapılan bir değerlendirme (Evaluation) sonrasında devlet maddi yardımı sürdürüp sürdürmemeye karar verir.³⁵ Böyle olunca Müslüman ilahiyatçıların "tabu konulara" girmemelerini garipsememek gerekir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki söz konusu "baskı" üniversitedeki dersler için söz konusu değildir. Seminerlerde hocalar doğru bildiklerini öğrencilere aktarmakta büyük oranda özgürdür. Öğretim elemanları kadrosunda gelenekçi anlayışa sahip olanlardan kendini liberal olarak tanımlayanlara kadar geniş bir yelpaze mevcuttur. Yine akademik personelin müfredatına, çok aykırı görüşlere sahip değilse pek karışılmaz. Dolayısıyla her şeye rağmen akademik bir özgürlük vardır.

Bununla birlikte devlet, zaman zaman medyadaki dini içerikli tartışmalarda taraflı bir şekilde kendini liberal olarak tanımlayan görüşlere sahip çıkmaktan geri durmadığı için akademik çevreler de söz konusu görüşlerden yana tavır alma ihtiyacı hissetmektedirler. Bu durumun önyargısız, aynı göz hizasından diyalog kurma anlayışına aykırı olduğu açıktır. Müslüman

33) "Ankara wird das Institut nicht steuern", <https://www.tagesspiegel.de/wissen/streit-um-beirat-der-berliner-islam-theologie-ankara-wird-das-institut-nicht-steuern/24040946.html> (Erişim tarihi: 01.05.2022).

34) "Ankara wird das Institut nicht steuern", <https://www.tagesspiegel.de/wissen/streit-um-beirat-der-berliner-islam-theologie-ankara-wird-das-institut-nicht-steuern/24040946.html> (Erişim tarihi: 01.05.2022).

35) "Antwort der Bundesregierung, Die Zentren für Islamische Theologie und die Konzeption der Beiräte", <https://dserver.bundestag.de/btd/18/130/1813059.pdf> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

cemaatlerin desteği sayesinde Münster (Westfälische Wilhelms-Universität) Üniversitesi'ne atanan Mouhanad Khorchide'in cehennemini metaforik bir şey olduğu ve gayrimüslimlerin de cennete girebileceğine dair ifadeler kullanması, Müslüman cemaatlerden kendisine yönelik eleştiriler yükseltilmesine sebep olunca siyasi çevrelerden ve medyadan bazı kimseler Khorchide'e açık bir destek vermekte gecikmemiştir. Aynı kimse son zamanlarda Müslüman cemaatleri, özellikle de DİTİB ve Milli Görüş'ü "Siyasal İslamcı" olarak yaftalamakta, kendisini eleştirenleri de selefi olmakla suçlamaktadır. Böylece o, eleştirilerinde medya ve siyaset çevrelerinin desteğini garanti altına almış olmaktadır.³⁶

Kuruluşlarından bu yana İslam ilahiyat fakültelerinin ağırlıklı çalışması İslam din dersi öğretmeni, imam ve ilahiyatçı yetiştirmek üzerine olmuştur. Bu görevin altını çizerken 2012 yılında zamanın eğitim bakanı Annette Schavan, bu ilahiyat fakültelerinin "Kur'an'a tarihsel-eleştirel bir metotla yaklaşma şansının"³⁷ bulunduğunu ve "dinin aydınlanmaya ihtiyacı olduğunu"³⁸ açıkça ifade etmekten çekinmemiştir. "İslam aydınlanma sürecinden geçmeli", "İslam zamana uyarlanmalı", "İslam reforma tabi tutulmalı", "İslam entegre olmalı", "İslam Avrupa kanunlarını ve değerlerini kabul etmeli", "İslam demokrasiye aykırı olmamalı" gibi ifadeler Avrupa'daki ve Almanya'daki tartışmalarda sık sık kullanılmaktadır. Siyaset ve medyanın bu ve benzeri slogan ve söylemler üzerinden bilerek veya bilmeyerek ilahiyat fakültelerindeki akademik personel üzerinde baskı yarattığını söylemek abartı olmaz. Türkiye'deki akademisyenlerin aksine Almanya'daki akademisyenlerin büyük kısmı süresiz iş anlaşmalarına sahip değiller. Almanya'daki akademisyenlerin büyük kısmı bir, iki, hadi bilemediniz çok şanslıysa en fazla beş yıllık anlaşmalar üzerinden çalışmaktadırlar. Böyle olunca da hem üniversitede amiri konumundaki hocaların hem de siyaset-

---

36) "Streit um Islam-Auslegung überschattet Gauck-Besuch in Münster", <https://www.derwesten.de/region/streit-um-islam-auslegung-ueberschattet-gauck-besuch-in-muenster-id8712752.html> (Erişim tarihi: 25.04.2022); "Neue Wiener Dokumentationsstelle legt Finger in die Wunde", <https://www.domradio.de/artikel/neue-wiener-dokumentationsstelle-legt-finger-die-wunde-theologe-khorchide-ueber-die-gefahr> (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2022).

37) Dietrich Thränhardt, Karin Weiss, "Die Einbeziehung des Islam in Deutschland zwischen Integrations- und Religionspolitik", Staat und Islam – Interdisziplinäre Perspektiven (editör Uwe Hunger, Nils Johann Schröder) içinde, Springer Verlag, 2016, s. 26.

38) "Islamische Theologie wird erstmals evaluiert", <https://www.deutschlandfunk.de/hoerschulangebot-islamische-theologie-wird-erstmal-100.html> (Erişim tarihi: 25.04.2022).

te hâkim olan gücün aksine bir görüş belirtmeleri oldukça zor olmaktadır. Şunu da unutmamak gerekir ki Alman siyasi çevrelerinin ve medyasının gözü her zaman bu ilahiyat fakültelerinin üzerindedir.

Özellikle terör olaylarının ardından “İslam’ın terörün ortaya çıkmasınıdaki katkısı artık kabul edilerekve dinin şiddete dönük taraflarının bertaraf edilmesi” için Kur’an’a tarihselci metotla yaklaşılmalıdır, görüşü tekrar tekrar vurgulanmaktadır. Bu vurguyu akademik çevreler de siyasiler de yapmaktadır.³⁹ Kur’an ilimleri dahilindeki “sebeb-i nüzul” metodu terör olaylarına karşı “tarihselci” yaklaşım için haklı bir argüman sağlarken, yaptığı eklettik “içtihatlar” ve İslam dünyasında uzun zamandır tartışılgeleyen meseleleri sanki kendi buluşuymuş gibi sunan Khorchide’in bu faaliyetleri “tarihselci” yaklaşım olarak kabul görmektedir. Eğer bu tartışılan konular sadece Müslüman akademisyenler arasında yapılmış olsa belki o kadar da rahatsızlık oluşturmayacaktır. Fakat “tarihselci” ve “eleştirel” metotla modern, seküler ve liberal siyasi çevrelerin arzuladığı “tarihselcilik” farklıdır.⁴⁰ Bu tartışmalar ve söylemler medya kanalıyla topluma da yansıtıldığından toplumda “tarihselci” yaklaşıma sahip olmayan akademisyenlere karşı bazı önyarguların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu noktada yirmi yıldır bir şekilde katıldığım diyalog programlarında edindiğim tecrübeler çerçevesinde karşı karşıya kaldığım bir olayı aktarmak istiyorum. Farklı kilise ve Müslüman cemaatlerinin ortaklaşa düzenledikleri bir diyalog programında “Kur’an’da Günahın Teolojik, Fıkhî ve Sosyal Boyutları” başlıklı doktora tezinden hareketle “İslam’da Günah” konusunu sundum. Net bir şekilde Kur’an’a göre kafirlerin cehenneme gideceklerini söylediğimde, bu görüş dinleyicilerden birini o kadar rahatsız etti ki bana karşı görüş olarak Khorchide’in “Herkes cennete girer.” yaklaşımını hatırlatma gereğini duydu. Benim, “tarihselcilik” metodunu ve “Kur’an hermenötüğü”ni göz ardı ettiğimi ekledi. Müslüman olmadığımı belirten dinleyici, benden beklediğini alama-

39) “Warum eine kritische Haltung zum Islam den Grünen gut tut”, <https://www.sueddeutsche.de/politik/parteitag-der-gruenen-warum-eine-kritische-haltung-zum-islam-den-gruenen-gut-tut-1.2748084> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022), “Gewalt im Koran”, <https://aktuelles.uni-frankfurt.de/gesellschaft/gewalt-im-koran/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

40) “Wir brauchen ein aufgeklärtes Islamverständnis”, <https://www.deutschlandfunk.de/islam-wir-brauchen-ein-aufgeklaertes-islamverstaendnis-100.html> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022). Almanya’daki büyük partilerden SPD’de yıllarca “İslam sorumlusu” olarak görev yapan Lale Akgün keyfince domuz etini yemekte sakınca görmez. Hatta buna kendi içtihadı ile karar verdiğini belirtir. İslâm Konferansı’nda üyesi olduğu dernek ile Müslüman cemaatlerle eşit konumundadır.

dığını söylemeyi de ihmal etmemiştir.⁴¹ Bu olay diyalog çalışmalarının nasıl da manipülasyonlara açık hale getirilebileceğini de göstermektedir.

SONUÇ

Devlet destekli ve akademik bazda yapılan diyalog çalışmaları ile (sivil) toplum tarafından yürütülen diyalog faaliyetleri ayırt edilmelidir. Sivil toplum inisiyatifiyle karşılıklı ön yargılardan kurtulmak için yapılan diyalog faaliyetlerinde samimiyet ve tanıma merakı ön planda iken devletin organize ettiği diyalog çalışmalarının genelde görüldüğü gibi çözüm odaklı olmayıp samimiyetten uzak ve “Almanya için kabul edilebilir bir İslam yaratma” amacına matuf olduğunu ifade etmek gerekir. Alman İslam Konferansı’nın konusunun “Müslüman kültürü” veya “Müslümanların sorunları” olması değil, İslam’ın kendisi olması büyük sorundur. Eğer İslam söz konusu ise ve bir “Alman İslam’ı”ndan söz ediliyorsa, teolojik ve dogmatik konular ve hatta dinin kendisi en başından beri tartışmaların konusu olmuş demektir. Tıpkı Hıristiyanlık için İznik Konseyi’nde olduğu gibi.⁴²

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Almanya’da devlet kurumlarının öncülük ettiği diyalog çalışmaları kapsamında yer alabilecek çalışmaların ön yargılı, taraflı, eşit göz hizasında yürümeyen bir karakterdedir.

---

41) “Das Dialog Diktat”, <https://www.islamiq.de/2019/06/01/das-dialog-diktat/comment-page-3/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

42) Inam Ahmet, “Alman İslam’ı ve İslam’ın “Konstantinleştirilmesi”ne Dair”, https://perspektif.eu/2018/11/01/alman-islami-ve-islam-in-konstantinlestirilmesi/#_ftnref1 (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

KAYNAKLAR

- Aslan, A. (2019). Almanya'da İslam ve İslam'ın Kurumsal Temsili, *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı: 15, ss. 1-40.
- Bayrakdar, M. (2007). Dinlerarası Diyalog ve Misyonerlik. *İslami Araştırmalar*, Cilt 20, Sayı: 4.
- Bax, D. (2023). 'Das Laute Schweigen der Deutschen', <https://taz.de/Israels-Krieg-in-Gaza/!5981361/> (Erişim tarihi: 12 Ocak 2024).
- İnan, H. (2006). "Schlechter Dialog" ist besser als kein Dialog!; içinde *Dialog im Wandel. Der Christlich-islamische Dialog. Anfänge – Krisen – Neue Wege* (editör Bernd Neuser), Neukirchen-Vllyn, ss. 80-112.
- İnam, A. (2022). "Alman İslam'ı ve İslam'ın "Konstantinleştirilmesi"ne Dair", https://perspektif.eu/2018/11/01/alman-islami-ve-islam-in-konstantinlestirilmesi/#_ftnref1 (Erişim tarihi: 27 Nisan 2022).
- İnam, A. (2022). "Der Islam gehört wieder zu Deutschland, oder?" <https://www.trtdeutsch.com/meinung/der-islam-gehört-wieder-zu-deutschland-oder-7850815>, (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2022).
- İnam, A. (2024). 'Der Aktuelle Wahnsinn: Rassismus in Deutschland', <https://www.trtdeutsch.com/meinung/der-aktuelle-wahnsinn-rassismus-in-deutschland-16415606> (Erişim tarihi: 12 Ocak 2024).
- Klinkhammer, G. vd. (2011). Interreligiöse und interkulturelle Dialoge mit MuslimInnen in Deutschland, Universität Bremen, s. 41.
- Seidl, C. (2022). "Islam-Debatte, Jüdisch, ehrenhalber?", Frankfurter Allgemeine, <https://m-faz-net.cdn.ampproject.org/v/s/m.faz.net/aktuell/feuilleton/juedisch-christliche-tradition-in-deutschland-15521226.amp.html>(Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).
- Thränhardt, D. ve Weiss, K. (2016). "Die Einbeziehung des Islam in Deutschland zwischen Integrations- und Religionspolitik", Staat und Islam – Interdisziplinäre Perspektiven (editör Uwe Hunger, Nils Johann Schröder) içinde, Springer Verlag, s. 25.
- "Ankara wird das Institut nicht steuern", <https://www.tagesspiegel.de/wissen/streit-um-beirat-der-berliner-islam-theologie-ankara-wird-das-institut-nicht-steuern/24040946.html> (Erişim tarihi: 01.05.2022).
- "Antisemitismus in der BDS-Kampagne", <https://www.bpb.de/themen/antisemitismus/dossier-antisemitismus/328693/antisemitismus-in-der-bds-kampagne> (Erişim tarihi: 28.04.2022).
- "Antwort der Bundesregierung, Die Zentren für Islamische Theologie und die Konzeption der Beiräte", <https://dserver.bundestag.de/btd/18/130/1813059.pdf> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).
- "Das Dialog Diktat", <https://www.islamiq.de/2019/06/01/das-dialog-diktat/comment-page-3/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).
- "Der Staat entscheidet mit wem er über was spricht", <https://www.islamiq.de/2016/09/27/der-staat-entscheidet-mit-wem-er-ueber-was-spricht/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

- “Die Deutsche Islamkonferenz (DIK) – eine Chronologie”, <https://www.islamiq.de/2021/09/27/die-deutsche-islamkonferenz-dik-eine-chronologie/> (Erişim tarihi: 29 Nisan 2022).
- “Die Ditib und der interreligiöse Dialog, Belastete Verständigung”, <https://de.qantara.de/inhalt/die-ditib-und-der-interreligioese-dialog-belastete-verstaendigung> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).
- “Die sind enttäuscht”, <https://taz.de/Die-sind-enttauscht-!/654273/> (Erişim tarihi: 29 Nisan 2022).
- “Die Zentren für Islamische Theologie und die Konzeption der Beiräte”, <https://dip.bundestag.de/vorgang/.../82379> (Erişim tarihi: 01.05.2022).
- “Ein Islam in, aus und für Deutschland = Bir (Alman) İslâm’ı: Almanya’da, Almanya’dan ve Almanya için”. https://www.deutsche-islam-konferenz.de/DE/DIK/Ziele/ziele_node.html;jsessionid=F2551CEA34E592737BA556BCC5873810.internet282
- “Gehört der Islam zu Deutschland?”, <https://www.deutschlandfunk.de/ gehoert-der-islam-zu-deutschland-100.html> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).
- “Islam in Deutschland”, <https://bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/staat-und-religion/islam-in-deutschland/islam-in-deutschland-node.html> (Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).
- “Islamische Theologie wird erstmals evaluiert”, <https://www.deutschlandfunk.de/hochschulangebot-islamische-theologie-wird-erstmal-100.html> (Erişim tarihi: 25.04.2022).
- “Siyasetçiler İslâm’ın Dışlanmasında Politik Bir Sermaye Buluyor”, <https://perspektif.eu/2016/09/01/siyasetciler-islam-in-dislanmasinda-politik-bir-sermaye-buluyor> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022);
- “Streit um Islam-Auslegung überschattet Gauck-Besuch in Münster”, <https://www.derwesten.de/region/streit-um-islam-auslegung-ueberschattet-gauck-besuch-in-muenster-id8712752.html>(Erişim tarihi: 25.04.2022); “Neue Wiener Dokumentationsstelle legt Finger in die Wunde”, <https://www.domradio.de/artikel/neue-wiener-dokumentationsstelle-legt-finger-die-wunde-theologe-khorchide-ueber-die-gefahr> (Erişim tarihi: 18 Temmuz 2022).
- “The Global Religious Landscape”, https://www.researchgate.net/publication/259938665_The_Global_Religious_Landscape (Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).
- “Warum eine kritische Haltung zum Islam den Grünen gut tut”, <https://www.sueddeutsche.de/politik/parteitag-der-gruenen-warum-eine-kritische-haltung-zum-islam-den-gruenen-gut-tut-1.2748084> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022), “Gewalt im Koran”, <https://aktuelles.uni-frankfurt.de/gesellschaft/gewalt-im-koran/> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).
- “WDR stellt Nemi El-Hassan nicht als Moderatorin ein”
<https://www.faz.net/aktuell/feuilleton/medien/wdr-stellt-nemi-el-hassan-nicht-als-moderatorin-von-quarks-ein-17615081.html> (Erişim tarihi: 26.04.2022).
- “Why Auschwitz survivor Esther Bejarano supports BDS”, <https://electronicintifada.net/content/why-auschwitz-survivor-esther-bejarano-supports-bds/26191> (Erişim tarihi: 28.04.2022).

“Wir brauchen ein aufgeklärtes Islamverständnis”, <https://www.deutschlandfunk.de/is-lam-wir-brauchen-ein-aufgeklaertes-islamverstaendnis-100.html> (Erişim tarihi: 01 Mayıs 2022).

<https://www.deutschlandfunk.de/islam-in-deutschland-initiative-saekularer-islam-stellt-100.html> (Erişim tarihi: 25.04.2022).

https://www.deutschlandfunk.de/islam-in-deutschland-initiative-saekularer-islam-stellt.1773.de.html?dram:article_id=441957. (Erişim tarihi: 25.04.2022).

https://www.deutschlandfunk.de/islam-wir-brauchen-ein-aufgeklaertes-islamverstaendnis.886.de.html?dram:article_id=433158 (Erişim tarihi: 25.04.2022).

<https://www.geistes-und-sozialwissenschaften-bmbf.de/de/Zentren-fur-Islamische-Theologie-Nach-zehn-Jahren-gut-etabliert-2444.html> (Erişim tarihi: 12.01.2024).

<https://house-of-one.org/de/downloads>, Stiftungsrat der Stiftung House Of One.

<https://www.salom.com.tr/haber/107968/dunyadaki-yahudi-nufusu-147-milyon> (Erişim tarihi: 28 Nisan 2022).

<https://www.tagesspiegel.de/politik/moscheeverband-ditib-die-folgen-der-spitzelei-fuer-die-tuerkei/19247224.html>, <https://daserste.ndr.de/panorama/archiv/2017/Staat-im-Staate-tuerkische-Beamte-in-deutschen-Moscheen,ditib158.html> (Erişim tarihi: 28.04.2022).

<https://www.tagesspiegel.de/themen/agenda/muslime-in-deutschland-der-islam-wird-bunter/23837090.html>. (Erişim tarihi: 25.04.2022).

Yazar Katkıları

Makale tek bir yazar tarafından ele alınmıştır. Doğrudan başka bir yazar tarafından katkı sağlanmamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Finansman

Bu çalışma için herhangi bir finansman desteği alınmamıştır.

Etik Bildirim

Bu makalenin yazar(lar)ı çalışmalarında kullandıkları materyal ve yöntemlerin etik kurul izni ve/veya yasal-özel bir izin gerektirmediğini beyan ederler.

Extended Abstract

Throughout history, people's relationships with each other have only been possible by knowing their counterparts. The process of peace and tranquillity also passes through dialogue and the most basic element of it, face-to-face communication. The best example of this in history is the face-to-face relationships that Hz. Muhammad (peace be upon him) established with the communities living in Medina who had not yet accepted Islam and the "Medina Charter" he made with them. This agreement served as a reference in the ethnic and religious problems arising from the Muslim and non-Muslim communities that followed. Accordingly, non-Muslims in the Ottoman Empire were able to practise their religions and cultures in the legal system called the "Millet System."

The healthy realization of dialogue is subject to some conditions. First of all, the parties must establish dialogue on an equal level. In addition, the parties should not engage in expectations that their counterparts will not agree to. An important requirement is also that the parties be honest. For example, it is clear that structures such as FETÖ, which engage in dialogue activities not to solve the problems of Muslims but for their own benefit, are not honest and therefore harm the Muslim community as a whole. Another example of dialogue problems is interference in the internal/religious issues of Muslims by outsiders in the context of the German Islam Conference

Today, approximately 5 million Muslims live in Germany, which constitutes about 6% of the society. So, a significant Muslim population that cannot be ignored. Therefore, dialogue is extremely important for both the state and (German) society as well as the Muslim community in solving the problems arising from many reasons. However, dialogue activities carried out to solve problems do not proceed smoothly at all.

There are different reasons for this. The racism problem in Germany is a reality that is reflected in politics, although it may not be widespread at the societal level at least according to statistics. In addition to this ethnic-based racism, Islamophobia is also widespread in the German society. The reflection of this to political parties that affect each other is a reality. The traces can be seen not only in openly anti-Islam parties such as AFD, but also in conservative Christian parties (CDU/CSU) and left-wing parties.

Despite this reality, dialogues have been continuing in some form for about 50-60 years. Dialogues aimed at getting to know each other better and largely conducted in an intimate manner continue in society. However, after the September 11 attacks, sacrificing this intimacy to Islamophobia, which became more visible and popular, has cast a shadow over the successes of all parties involved in dialogue. Populist demands and even impositions (refreshed after every terrorist incident), such as "distance yourself from terrorism" or "talk about the roots of terrorism in Islam", have damaged dialogue not only by the non-Muslim German community but also by church officials and politicians as if in chorus. Because of these impositions and expectations, a structure like the "German Islam Conference" was established, and thus Muslims were stigmatized as "a problem".

In the following years, the biggest factor in the resumption of dialogue work was the efforts of Muslim communities. Especially the efforts of Turkish Muslim communities, which represent the majority of Muslims in Germany, cannot be underestimated. In recent years, it is worth emphasizing again that the reason for the interruption of high-level dialogue work with Turkish Muslim communities is the political conjuncture in Turkey. Before the FETO's attempted coup on July 15, Germany criticized President Erdogan's government and AK Party, which he led, and the media especially targeted Erdogan. After the attempted coup, circles (politics, media, academia, etc.) who said "Do

not bring Turkey's politics to Germany" became uncomfortable with Turkey's policy against FETO and reflected it against Turkish Muslim communities in Germany as well. Thus, DITIB, which is Germany's largest religious community, has started to be excluded not only by the society and church circles but also by politics, having been subjected to a lynching campaign by both politics and media, similar to the marginalization experienced by Milli Görüs.

This article will introduce the dialogue work carried out by different social and religious institutions with Muslims in Germany on a societal basis, and will also address the reasons why high-level dialogue work is not as it should be. In other words, dialogue work, especially at the high level, with Muslims continues to be painful for Muslims in terms of its goals and methods.

Keywords: Interfaith Dialogue, German Islamic Conference, Islamophobia, Racism, Religious Communities

Cinsiyet, Hak ve Bütünlük Bağlıları Üzerinden Aile Kurumunun Resmini Çekmek

Taking a Picture of the Family Institution
Through Contexts of Gender, Rights and Wholeness

Prof. Dr. Faruk TAŞÇI

İstanbul Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE

ORCID: 0000-0003-0796-8834, ftasci@istanbul.edu.tr

Geliş Tarihi: 26/12/2023 – **Kabul Tarihi:** 20/03/2024

DOI: 10.55205/jocsosa.21202378

ATIF: Taşçı, F., (2023). Cinsiyet, Hak ve Bütünlük Bağlıları Üzerinden Aile Kurumunun Resmini Çekmek. Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 2 (1), 33-50.

Öz

Aile kurumunu birçok yönden ele almak mümkündür. Literatür aileyi, hem tanımları ve türleri üzerinden hem de işlevleri üzerinden değerlendirmektedir. Ayrıca aile kurumu sosyal politikalar açısından da değerlendirmelere tabi tutulmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler yapılırken belli bağlamlar/perspektifler öne çıkmaktadır. Öne çıkanların en belirgin olanları “cinsiyet”, “hak” ve “bütünlük” olguları etrafından tartışılmaktadır. Öte yandan, aile kurumuna yönelik birçok analiz cinsiyet, hak ve bütünlük bağlamlarında derinlemesine ortaya konmaktadır. Bu makalede aile kurumunun cinsiyet, hak ve bütünlük bağlamlarının detaylı analizini yapmak yerine sadece resmi çekilecektir. Bir derleme ve betimsel yöntem ile literatüre dayalı bir makale olan bu çalışmada amaçsa, cinsiyet, hak ve bütünlük bağlamları üzerinden aile kurumunu “ne olmadığını” çerçevesini sunmaktır. Bu yönüyle makale, Karl Popper’in yanlışlanabilirlik ilkesindeki temel mantığı kullanmaktadır. Bu mantık ile temelde sorular soru şudur: Cinsiyet, hak ve bütünlük çerçevesinde aile ne değildir? Bu noktada makale, üçlü bir bağlam sunmaktadır: i) Aile ile cinsiyet ilişkisi, ii) aile ile hak ilişkisi ve iii) aile ile bütünlük ilişkisi. Sonuç olarak, makale şunu söylemektedir: i) Aile, cinsiyete dayalı bir yapı değildir, ii) aile, hak odaklı bir yapı değildir ve iii) aile, parçalı bir yapı değildir

Anahtar Kelimeler: Aile, cinsiyet, hak, sorumluluk, sosyal politika.

Abstract

It is possible to address the institution of family in many ways. The literature evaluates the family in terms of its definitions and types as well as its functions. In addition, the institution of the family is also evaluated in terms of social policies. In making all these assessments, certain contexts/perspectives come to the fore. The most prominent ones are discussed around the phenomena of “gender”, “rights” and “wholeness”. On the other hand, many analyses of the institution of the family

are deeply embedded in the contexts of gender, rights, and wholeness. Instead of a detailed analysis of the family institution, this article will only take a picture of the gender, rights, and wholeness contexts of it. The aim of this study, which is a literature-based article with a review and descriptive method, is to present the framework of “what the family institution is not” through the contexts of gender, rights and wholeness. In this respect, the article utilizes the basic logic of Karl Popper’s principle of falsifiability. With this logic, the underlying question is the following: What is not the family in terms of gender, rights, and integrity? At this point, the article presents a tripartite context, i) the relationship between family and gender, ii) the relationship between family and rights, and iii) the relationship between family and wholeness. In conclusion, the paper argues that: i) the family is not a gendered structure, ii) the family is not a rights-based structure and iii) the family is not a fragmented structure.

Keywords: Family, gender, rights, responsibility, social policy.

GİRİŞ

Aile kurumu çok yönlülük arz etmektedir. Bu nedenle aile kurumunu ele almak da farklı şekillerde mümkün olmaktadır. Bazıları aile kurumunu, bizzat aile tanımları üzerinden ele alabilmektedir (bkz. Sezal, 1997; Sarı, 2013). Bu noktada kan bağı, süt bağı, evlatlık bağı, koruyuculuk bağı gibi hukuk veya geleneksel dinamiklere dayalı olarak aile tanımları üzerinden aile kurumu değerlendirilmektedir.

Bazıları için de aile kurumu daha çok türleri üzerinden tartışma konusu olmaktadır (bkz. Gökçen, 2013; Akıncı-Çötök, 2022). Bu noktada çekirdek aile veya geniş aile türleri daha ön planda durmaktadır. Ailedeki üye sayıları ve bunların ailedeki konumları veya işlevleri üzerinden çekirdek-geniş tartışmaları ortaya konmaktadır. Ayrıca ailedeki mutlak (sorgusuz) otorite figürüne göre de ataerkillik veya anaerkillik türlerine yer verilmektedir.

Aile kurumu ayrıca, ailenin işlevlerine göre de değerlendirmeye tabi tutulmaktadır (bkz. Kır, 2011; Akıncı-Çötök, 2022). Burada neslin devamı ve sağlığına vurgu yapan ailenin biyolojik işlevi yanında toplumda sorumluluk bilinci ve dayanışmanın kolaylaştırıcısı olma anlamında ailenin sosyolojik işlevi ve önce ailede sonra da toplumda duygusal tatmin sahibi bireylerin oluşturulması noktasında ailenin psikolojik işlevi üzerinden durulmaktadır. Ayrıca ailenin üretici ve tüketici yönleri üzerinden de ekonomik işlevi ele alınabilmektedir.

Aileye yönelik tanımlar, türler ve işlevlerin dışında aileyi başka yönlerden de ele almak mümkündür. Bunlar arasında cinsiyet, hak ve bütünlük bağlamları daha fazla öne çıkmaktadır, hatta aile denilebilir ki (özellikle

son dönemlerde) aile kurumu ile ilgili en önemli tartışmalar bu üç bağlam üzerinden yürütülmektedir.

Bu çerçevede yoğun tartışmalara girmeden sadece resmi çekme babında, bu makale de aile kurumu resmi üç ilişki üzerinden çekilmiştir: i) Aile ile cinsiyet ilişkisi, ii) aile ile hak ilişkisi ve iii) aile ile bütünlük ilişkisi. Ancak öncelikle kısaca aile kurumunu, tanımları, türleri ve işlevleri üzerinden ele almanın biçimleri kısaca ortaya konulacaktır ki üç bağlamla ilgili resim çekmeye katkı sağlanmış olsun.

AİLE KURUMUNU ELE ALMA BİÇİMLERİ

Aile kurumunu ele almanın birçok yolu bulunmaktadır. Bunlardan biri ailenin tanımı bağlamındadır. Aile ile ilgili tüm farklı tanımlamalara rağmen hepsinde ortak nokta, “kan bağı”dır. Buna göre aile, evlilikle kan bağı oluşan kişiler arasında kurulmuş olan akrabalık ilişkileridir (Könezoglu, 2006, s. 4). Öte yandan kan (akrabalık) bağı üzerinden yapılan aile tanımlamalarında kan/akrabalık bağı dışındaki aile tanımlamalarını göz ardı edilebilmekte, örneğin “süt bağı” üzerinden yapılan aile tanımları ihmal edilebilmektedir. Süt bağı üzerinden aile, tarihsel süreçte de görülen, günümüzde İslam dini üzerinden toplumlarda fiilen işler halde olan bir uygulamanın özel adıdır (Yaman, 2002, s. 58, 64). Aile tanımlarında “evlatlık bağı” da bulunabilmektedir. Burada kendisine ait olmayan bir çocuğun hukukun tanıdığı zeminde, örneğin korunma altında olan bir çocuğun veya kişiler arası antlaşma olmak suretiyle bir ailenin yanına verilmesi anlamında evlatlık bağı kurulabilmektedir. Böylece çocuk, ailenin bir parçası olmaktadır (Genç, 2016, s. 200). Aile tanımlarında bir de “koruyuculuk bağı” söz konusudur. Burada, çeşitli nedenlerle bazı çocukların geçici veya sürekli olarak kendi kan bağı olan (biyolojik) ailesinden uzakta kalması sonucu başka bir (koruyucu) aile yanında, gönüllü ve ücret karşılığında devletin gözetimi altında bakılması söz konusudur (Doğan, 2013, s. 151).

Aile kurumunu aile tanımları dışında ailenin türleri üzerinden de ele almak mümkündür. Bunlardan biri dar, modern, çağdaş, şehir, demokratik veya bağımsız sıfatları ile de kullanılabilen çekirdek ailedir (Arslantaş, 2013, s. 32); anne, baba ve çocuk/lardan müteşekkil bir aile türüdür, ailede üye sayısı azdır ve akrabalık bağları üzerinden işleyen ilişki zayıftır (Eraslan & Demirel, 2020, s. 11). Aile türlerinden çekirdek aile gibi aile üyele-

rinin büyüklüğü üzerinden bir tür de “büyük aile”dir; geleneksel, kır veya geniş gibi sınıflarla da bilinen büyük aile, anne, baba, çocuk/ lar ve belli akrabaların birlikte oturması ile oluşmaktadır. Ailede gelenekler önemlidir, ailedeki en yaşlı (erkek) üyenin sözüne bağlılık esastır (Arslantaş, 2013, s. 32). Çekirdek ve büyük aile türlerinin “büyüklük” esası dışında olan ama iki türü de bünyesinde barındıran bir üçüncü tür “geçiş ailesi” olarak ifade edilmektedir. Buradaki aile türünde, görünüşte çekirdek aile olan ama işlevi geleneksel büyük aile türüne yakın olan bir durum söz konusudur. Esasında olan, kırdan kente göç sonrası oluşan aile içindeki kuşaklar arası çatışmadır (Aksaray, 2017, s. 4). Buna göre, kırdan kente göç sonrasında kentlerdeki egemen aile türü, çekirdek ailedir; göç eden aileler de çekirdek aile formunda hayatlarını geçtiklerinde sürdürmektedirler. Bu nedenle de “geçekonu ailesi” de denmektedir. Ancak görüntüde çekirdek aile formu olsa da fiiliyatta geleneksel büyük ailenin özelliklerinden yansımalar bulmak mümkündür (Arslantaş, 2013, s. 34). Bununla birlikte, büyük aile özelliğinden çekirdek aile özelliğine doğru bir geçiş söz konusudur, ki bundan dolayı geçiş ailesi denmektedir. Eğer aile türleri aile üyelerinin ailedeki güçleri/otorite üzerinden ele alınacak olursa, ortaya ataerkil ve anaerkil aile çıkmaktadır. “Ataerkil aile”, mutlak baba hakimiyeti üzerine kuruludur. Buradaki mutlaklık, (Roma ailesinde olduğu gibi) hukuk önünde de sorgulanamayan baba anlamındadır. Özel hukuk açısından haklar ve borçlar babaya aittir, ancak kamu hukukunda suç işleyen, cezai sorumludur. Mutlak güç, babaya aile üyelerini satmak, kiralamak, hapsedmek gibi güçler vermektedir (Könezoglu, 2006, s. 13). Benzer mantıkla “anaerkil aile”de mutlak güç kadındadır. Baba otoritesi söz konusu değildir; anne ve annenin kardeşleri, kardeşlerin çocukları ve annenin diğer akrabaları aynı evde hayatlarını sürdürmektedir. Evin reisi kadın veya kadının erkek kardeşidir (Arslantaş, 2013, s. 32).

- Aile kurumu, işlevleri üzerinden de ele alınabilmektedir. Aile, biyolojik işlevi üzerinden ele alınabilir. Burada iki yön bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ailedeki yetişkinlerin cinsel ilişkilerinin düzenlenmesidir. Buna göre aile, cinselliğin tatmin edildiği meşru bir ortamdır. Bu işlevin varlığı ile, ailenin neslinin devamı mümkün olmaktadır. Böylece ikinci yön olarak, ailede üreme devreye girmektedir (Göktuna-Yaylacı, 2020, s. 40). Özellikle dinin etkisi olan toplumlarda ailenin bu tarz biyolojik işlevi çok önemsenmektedir (Zencirkıran, 2019, s. 151). Ailenin

diğer işlevi sosyolojiktir. Burada bir yandan sosyalleşme, bir yandan eğitim-din ve bir yandan da kültür değişkenleri dikkat çekmektedir. Sosyalleşme, aile ile başlamaktadır. Buna göre, ailede çocuk için iyi-kötü, güzel-çirkin gibi ayrımları öğrenme ile aile içinde etkileşim halinde olma durumu, çocuğun sosyalleşmesinin ilk ayaklarıdır. Aile üyelerinin yapılarına göre farklı şekillerde görünebilen sosyalleşme, çocuklara aile üyelerinin değerlerinin, tutumlarının veya zihniyetlerinin bir nevi aktarılması anlamına da gelmektedir (Zencirkıran, 2019, s. 151). Burada kaçınılmaz olarak kültür aktarımı söz konusu olmaktadır ve bunun çocuğa olan etkisi, çocuğun ailedeki ve toplumdaki kültürü içselleştirme sürecine girmesi şeklindedir (Beklan-Çetin, 2012, s. 143). Böylece ailede rehberlik ve eğitim de olmuş olmaktadır (Özgür-Bayır, 2016, s. 6). Bu anlamda sosyalleşmede eğitimin de yeri vardır; aile üyelerinin her türlü eğitimleri ilk olarak aile içinde verilmektedir ki dini alandaki eğitimler de buna dahildir (Avcı & Topçu, 2020, s. 94). En nihayetinde sosyalleşme ile, ailenin yeni üyesi olan çocuk/lar, hem ailede hem de toplumdaki sorumluluklarını da öğrenme, statü ve rol ilişkilerini kazanma imkânı bulmaktadırlar (Göktuna-Yaylacı, 2020, s. 42). Ailenin diğer bir işlevi de psikolojiktir. Burada temelde duygusal tatmin bulunmaktadır. Bu tatmin olma durumu eşler için olduğu kadar (Göktuna-Yaylacı, 2020, s. 41) çocuklar için de gereklidir. Duygusal tatmin, bir yandan sevgi ve ilgi ile diğer yandan da güven ile ilişkilidir (Eraslan & Demirel, 2020, s. 13). Ailede bu tarz bir duygusal tatmin ihtiyacı, aile üyelerinin birbirlerinden beklentileri ile irtibatlıdır, çünkü aile üyeleri birbirlerini en önemli insanlar olarak algılamaktadır (Akbaş, 2014, s. 40). Ailenin bir de ekonomik işlevi bulunmaktadır. Bunun anlamı, ailede gelirin bir elde toplanması ve bir elden harcanmasıdır (Avcı & Topçu, 2020, s. 93). Ailenin ekonomik işlevinde gelirin bir elde toplanması üretim ayağını, bir elden harcanması da tüketim ayağını oluşturmaktadır. Nihayetinde aile, hem üretim hem de tüketim yönleri ile bir yandan kendi temel ihtiyaçlarını karşılarken, diğer yandan da genel manada toplumdaki ekonomiye katkı sunmuş olmaktadır (Eraslan & Demirel, 2020, s. 13).

AİLE KURUMUNU CİNSİYET, HAK VE BÜTÜNLÜK ÜZERİNDEN DÜŞÜNMEK

Aileyi tanımları, türleri ve işlevleri üzerinden ele almanın mümkünatı yanında, bu yöntemleri de ihmal etmeyecek ve bunlardan da istifade edecek şekilde aile kurumunu cinsiyet, hak ve bütünlük üzerinden değerlendirmek de mümkündür ki literatürdeki yoğun tartışmalar daha çok bu üç bağlam üzerindedir. Burada yoğun tartışmaya girmekten ziyade, cinsiyet, hak ve bütünlük bağlamları üzerinden aile kurumunun resmini çekmek ve ufak bir tartışma ile sürece katkı sağlamakla yetinilecektir. Bu yönüyle makale, betimleme yöntemi ile meselenin anlaşılmasına biraz daha katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Cinsiyet Bağlamında Aile

Aile kurumunu ele alırken, aile ile cinsiyet ilişkisi önemlidir. Aile ile cinsiyet arasında bir ilişki elbette vardır ama bu durum ailenin, cinsiyet odaklı bir yapı olduğu anlamına gelmemektedir. Birincisi; aile, cinsiyeti merkeze almamaktadır; bir aile tanımı yapılacak olursa bu tanım, sadece “kadın” veya sadece “erkek” üzerinden olmamaktadır. Bu durum, aynı zamanda ailede otorite hususuna denk gelmektedir; zira erkek üzerinden bir aile tanımı, ailede otoritenin erkek olduğunu, kadın üzerinden aile tanımını da ailede otoritenin kadın olduğunu çağrıştıracaktır. Bununla birlikte her ailede, karmaşa olmaması adına aile lideri, aile reisi, aile başkanı gibi sıfatlarla da ifade edilebilen bir yetkili olması kaçınılmazdır (Vatandaş vd, 2011, s. 37). Ancak bu yetkinin, mutlak bir otorite değil de sorumluluklarını yerine getirme noktasında gerekli olan güce sahip olma anlamında bir otorite olduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Dolayısıyla esasen mesele erkek veya kadın otoritesi değildir, “sorumluluktan kaynaklı yetki”dir. Hal böyle olunca, otoritedışı yapılanmalardır (Taşdelen, 2021, s. 5). Zaten aileye yönelik en temel tanımlarda bu vurguları görmek mümkündür ve çocuk sahibi olmak da bunun bir parçasıdır (Vatandaş vd, 2011, s. 5). Burada önemli nokta, çocuğun evlilik yolu ile meydana gelmiş olmasıdır. Türkiye için evlilik dışı çocuk edinmenin % 75’lik oranla ahlaksızlık (rahatsızlık verici) olarak nitelendirildiği (Vatandaş vd, 2011, s. 83) göz önüne alındığında, çocuklu olma üzerinden yapılan aile tanımlarında, en azından Türkiye’de nikâhlı anne-baba varlığının devam ettiği görülebilmektedir.

Dolayısıyla, aile nikâhlı anne-baba, varsa çocuk, varsa yaşlı baba ve yaşlı anneden müteşekkil bir yapıdır; aile, erkek-erkekte ya da kadın-kadınlardan oluşan yapı değildir (Yıldırım, 2021, s. 18). Erkek-erkek, kadın-kadın şeklindeki yapılar ile ilgili söylenebilecek kavramsallaştırma “birlikte yaşama”ya (Yıldırım, 2011, s. 80) dayalı ortak “hane”dir ya da “ev”dir. Bu yapılar başka isimler de verilebilir, ama “aile” denmesi (en azından Türkiye için) karşılıksız durmaktadır.

Bunun anlamı ailede erkek ve kadın cinsinin yokluğu değildir. Elbette vardır; toplumda da vardır. Bu, erkeği ve kadını dışlayıcı bir tavır değildir, ancak erkek ve kadın işyerinde vardır, kurumlarda vardır, toplumun genelinde vardır. Bunun sosyal politikaya yansımalarına bakıldığında; bir ailede annelik durumunda yapılması gereken sosyal politikalar ya da annenin zarar görmesi durumunda müdahaleci sosyal politikalar uygulanmaktadır. Örneğin iş-yaşam dengesi bağlamında anneliği koruyacak adım atılmakta olması önemlidir. Kadınların çalışma hayatında olması, her toplumda kaçınılmaz olmasa da duruma göre birer ihtiyaçtır ve kadın için mümkündür. Ancak bu durumlarda kadınların çalışmasından kaynaklı olarak ekonomik, ahlaki, sosyal, ailevi gibi alanlarda bazı beklenmeyen sonuçlar olabilmektedir (Beşer, 2003, s. 57-83). Bu beklenmeyen sonuçların dengelenmesi adına, iş-yaşam dengesini sağlamak elzemdir.

Yine bir ailede varsa yaşlı baba veya yaşlı anne ve de çocukları eğer yaşlılık döneminde annesi ve babasını imkânı ve gücü olmasına rağmen gözetmiyorsa, bu çocuklara yaptırım uygulama şeklinde bir müdahale gerekebilir çünkü “kuşaklararası dayanışma teorisi”nin bir ayağı da ailedeki yaşlıya pratik destektir ve ev işlerinde yardım da bu desteğe dahildir. Anne-baba tarafından ailedeki yaşlısının bakımının sağlanması da bu kapsamdadır (Özmete, 2017, s. 4). Hele, kişi “Müslüman olduğunu söylüyorsa”, mahrumiyet durumlarında aile büyüklerinin aslı ihtiyaçlarını görmesinin zorunlu olduğu, diğer ilgi ve iyilikler için de gönüllü olmasının faydalı olduğu not edilmelidir (Yeniçeri, 2014, s. 140). Başka bir ifade ile, yaşlının kendisine bakacak ailesi yoksa, yaşlı için kurum bakımı gerekmektedir. Kendisine bakacak ailesi olmayan yaşlı için kurum bakımı elzemdir ama çocuklarının kendisiyle yaşamak istememeleri gerçeğinin (Çapçioğlu, 2018, s. 31) gün geçtikçe sabit hal almaya başlamasından dolayı, kurum bakımı bu tip durumdaki yaşlılar için de neredeyse olmazsa olmazdır.

Yine çocuk aile için ne kadar “hayatın tadı”, “neslin devamı”, “huzur/sevgi” gibi olumlu anlamlar çağrıştırabiliyorsa (Vatandaş vd, 2011, s. 21) da bazı durumlarda anne-baba, çocuklarına bakamıyorsa çocuğun kurum bakımı alması açısından müdahale gereklidir. Zira ailesi tarafından şu veya bu sebeple ilgi, sevgi ve bilgiden mahrum kalan çocuk için birçok psiko-sosyal sorun baş gösterebilmektedir (Beşer, 2003, s. 68-74). Bu sorunları en azından hafifletme adına, kurum bakım desteği elzemdir. Ancak bu durum aile kurumunu yok etme girişimlerinden (Yörükoğlu, 1989, s. 51) ayrı tutulmalıdır.

Hak ve Sorumluluk Bağlamında Aile

Aile kurumu ele alındığında “hak” söylemi de dikkat çekmektedir. Burada net bir yaklaşım ile “aile, hak odaklı bir yapı değildir” denmelidir. Bundan ne kastedilmektedir? “Yaşlı hakları”, “çocuk hakları”, “kadın hakları” gibi söylemler başta Batı dünyası olmak üzere son dönemlerde Türkiye’de görünür olmuştur; ancak esas mesele, “hak” ile “sorumluluk” birlikteliğidir.

Buna göre, ailede erkeğin (baba) de kadının (anne) da hakları vardır. Bunlar aynı değerde (eşdeğer) olsalar bile eşit değildirler çünkü cinsiyet farklılıkları söz konusudur. Burada söz konusu olan, kadın ve erkeğin anatomik, fizyolojik, psikolojik açıdan sahip oldukları farklılıkların cinsiyet farklılıklarını belirlemesidir. Bu nedenle, ailede kadın-erkek eşdeğerliği üzerinden hakların varlığı bulunmaktadır. Bu haklar da kadının-erkeğin birbirlerine karşı değerlerinin ve ağırlıklarının var olduğunu ifade etmektedir (Köse, 2015, s. 131, 135, 137). Her halükârda eşlerin birbirleri üzerinden hakları vardır. Bununla birlikte, hakların yerine getirilmemesinde erkek-kadın için eşit muamele devreye girmektedir (Topaloğlu, 1992, s. 25, 84-88).

Aile sadece erkek-kadın eşdeğerliliğini dikkate alan haklarla çevrelenmiş bir yapı değildir, çünkü ailede “sorumluluklar” da vardır (Vatandaş vd, 2011, s. 7). Evde, toplumda veya kurumlarda/kuruluşlarda kadının da sorumlulukları vardır, erkeğin de sorumlulukları vardır (Yeniçeri, 2014, s. 139-145). Bu sorumluluklar manevi eşitlik üzerinedir. Manevi eşitlikte erkeğin ve kadının sorumluluklarının bir/aynı derecede olması söz konusudur (Topaloğlu, 1992, s. 22-23). Dolayısıyla aile, yalnızca hak odaklı bir yapı değildir, “hak ve sorumluluk” odaklı bir yapıdır. Bu anlamda, karşılıklı sorumluluklara dayalı olarak ailede “tamamlayıcılık modeli” söz konusudur

(Taşdelen, 2021, s. 16). Eğer “anne/kadın hakları ve sorumlulukları” denmezse, “baba hakları ve sorumlulukları” denmezse, “çocuğun hakları ve sorumlulukları” denmezse, “yaşlı baba, yaşlı anne hakları ve sorumlulukları” denmezse çeşitli olumsuz sonuçlar ile muhatap olunacaktır.

Bu olumsuz sonuçlardan biri, ailedeki fertler/üyeler arasında bir çatışma olmasıdır. Aile üyeleri, sorumluluk kenarda olduğu için birbirinin alanlarını göremez olabilmektedir. Bunun da yansımalarından biri “aile içi şiddet”tir. Şiddet söz konusu olduğunda, erkeğin maruz kaldığı şiddet daha çok olsa da çocuklara yönelik ebeveyn şiddeti (ki annelerin daha fazla) olsa da, gerek literatürde gerekse popüler dünyada en çok öne çıkarılan kadına yönelik şiddettir (Gültekin & Şahin, 2015). Ayrıca, kadına yönelik şiddetin aktörü çoğunlukla erkeklerdir, ancak aktörü erkek olan şiddetin sebepleri cinsiyet eşitliği/eşitsizliği üzerinden açıklanamayacak kadar çoğul/kompleks nedenlere dayanmaktadır. Başka bir ifade ile şiddeti uygulayan erkek (erillik) olsa da şiddetin nedeni sadece erillik değildir, başka faktörlerin karışımıdır. Bunlar, alkolizm, kumar türünden psiko-sosyal olabildiği gibi, ruhsal-bedensel sağlık sorunlarından da ileri gelebilir, ekonomik bunalımların da sonucu olabilir (Yıldırım & Can, 2021, s. 29-33). Hal böyle olunca, bazı nedenlerden dolayı sorumlulukların yerine getirilememesinin şiddete kapı aralama ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bağlamda, şiddetin kuşaklararası boyutu da bulunmaktadır. Şiddetin kuşaklararası geçiş teorisine göre, eğer çocuklara yönelik sorumluluk yerine getirilmezse, örneğin çocuklar şiddete maruz kalırlarsa, ileride çocukların, erişkinlerine (babalarına-annelerine veya büyük babalarına-annelerine vs) şiddet uygulamaları muhtemeldir (Ayan, 2010, s. 159).

Eğer hak ve sorumluluk denmezse yani aile sadece hak odaklı yapı derseniz, örneğin çocuk hakları tartışmalarında ifade edildiği gibi “çocuk hakkı kaçınılmazdır, çocuk hakkı önemlidir”, çocukların özgür sosyal aktörler olduklarını, kendileri ile ilgili kararlarda kendilerinin alabileceğini çünkü bunun onların hakkı olduğunu söyleyip (Özyurt, 2011, s. 177) sorumluluk işin içine dâhil edilmezse ikinci bir sonuçla da karşı karşıya kalınacaktır. İkinci sorun alanı, “sosyalleşememe” ile ilgilidir.

Bu noktada ebeveynin çocuğun düşüncelerini dikkate alması, ilişkilerde adil olması, iletişimde sevgi ve ilgiyi merkeze alması gibi çocuğun haklarını

dan bahsetmek mümkündür, ama bir o kadar da ebeveynin hakları ve dolayısıyla çocuğun sorumluluğu vardır. Çünkü sorumluluk varsa sosyalleşme olacaktır. Eğer sorumluluk kaldırılırsa sosyalleşme de ailede problemli olacağı için bu aile fertleri (çocuklar), büyüyüp topluma çıktıkları zaman ya aşağılık kompleksi ya da kompleks çerçevesinde çokça problem çıkaracaklardır. Bunların da ötesinde eğer çocuklara yönelik sadece hak söylemi merkeze alınıp sorumluluk kenara itilirse, babanın aile reisliğine atf yapan pedersahî aile (Taşdelen, 2021, s. 12) sorunsal yerine zamanla hiçbir söz veya nasihat dinlemeyen, kendisi dışında hiçbir karar veya fikri kabul etmeyen çocukların hâkimiyeti anlamına gelen “veledşahî aile” sorunu başlayacaktır (Kurtoğlu, 2009, s. 250).

Parçalılık-Bütünlük Bağlamında Aile

Aile kurumu, aynı zamanda ailenin “bütüncül” olarak varlığı ile de ele alınabilmektedir. Buna göre aile, parçalı bir yapı değildir; bütüncül yapıya aile denir, literatürden kullanılan “parçalanmış aile” ifadesi bu anlamda galat-ı meşhur bir ifadedir, çünkü “parçalanmış aile” olarak tanımlanan, ölüm, boşanma gibi nedenlerle çocukların ailelerinden ayrılması odaklıdır (Alisinanoğlu, 2020, s. 306). Bu ise, aile olmaktan çok “ailesiz çocuklar” veya “ailesiz hayat” demektir.

Bu anlamda aile, bütüncüllüğü esas almak demektir. Bütüncül yapı ise, anne ve babanın varlığıdır; ailenin var olması için anne ve baba şarttır. Bir aile için konuşulacak olursa, anne-baba yoksa (teorik olarak aile denilebilse de) fiilen aile denmeyecektir, ama babasız/annesiz “hane” veya babasız/annesiz “ev” denebilir. Çünkü hanenin anlamlarından biri içkin bir yönden aileye işaret etse de diğer bir anlamı, aileden bağımsız ve yapay oluşturulan bir yapılanma olmasıdır. Hâlbuki aile ise erkek ile kadın arasında evlilik esasına dayalı bir birimdir. Bu durum, evlilik ve karı-koca olma durumu ile akrabalık (soy) bağı üzerinden yapılan aile tanımlarından da anlaşılabilir (Canatan, 2011, s. 54, 59).

Öte yandan, anne-babadan biri yoksa, “tek ebeveynli aile” denmektedir. Bu, batı dünyasında (boşanmaların etkisi olsa da) genelde gayri meşru birlikteliklerden doğan çocuk/lar ve anne veya babanın birlikteliği anlamında iken, Türkiye gibi ülkelerde daha çok boşanma ve ölüm sonrasında çocuk ve anne veya babanın birlikte kalması demektir (Coşan, 2018, s. 259-294). Tek ebeveynli ailenin ezici çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır, yani as-

lında Batı için söz konusu olan (hiç evlenmemiş) “yalnız anneler”dir (Ünal, 2014, s. 79-80). Dolayısıyla burada “babasız aile” olgusu ile karşılaşılmaktadır (Yıldırım, 2011, s. 79). Bu bağlamda, genelde tek ebeveynli aile özelde yalnız anneler gibi kavramsallaştırmalar problemlidir. Çünkü ailenin bütünlüğü yok olmaktadır; başka bir ifade ile bütün olan aile kalmamaktadır, artık söz konusu aile değil de kişi/lerden oluşan haneler/evlerdir.

Burada bir çözümden bahsedilebilir. Örneğin bir anne/kadın için eğer bir boşanma söz konusu olmuşsa veya kocası ölmüşse; bunun sonucunda dul kalan kadın eğer evlenecekse, yeniden evlenene kadar (sosyal devlet desteği/şemsiyesi altında) baba ocağı çözüm seçeneği olabilir. “Baba ocağı” kelimesi elbette erkeklik üzerinden gelişen bir tanımlama değildir, “doğduğu ve evlenene kadar geçirdiği aile/hane” anlamında daha bir niteliksel tanımlamadır. Aynı şey bir babanın/erkeğin, hanımı vefat etmesi veya hanımından boşanması durumunda, yeniden evlenene kadar baba ocağı seçeneği gündemde olmalıdır. Bununla birlikte, bazı tehlikelerden veya bazıların büyük aile fertleri olmayabilmesinden dolayı eğer bu baba ocağı mümkün değilse, o zaman dış müdahale, dış destek yani “sosyal devlet desteği” önemlidir, elzemdir, olmazsa olmazdır.

Eğer baba ocağı varken devlet desteği olursa (Türkiye’de olduğu gibi) nafaka kapsamında sorun ortaya çıkabilmektedir. Nafaka bir ihtiyaç olsa da kadın için “süresiz nafaka” şeklinde işleyen uygulamaların birçok sorun doğurduğu aşikârdır. Uygulamada bu sorunlardan en öne çıkanı, nafaka alan kişinin çalışmaması ya da kayıtdışı çalışması veya nafakası kesileceği için yeniden nikâhlı hayattan uzak durması sonucu nikâh dışı birlikteliklerin çoğalması ya da nikâhlı olsa da gizlenmesi şeklinde görülebilmektedir (Demirbaş, 2018, s. 230). Hal böyle olunca, belli bir süre nafaka desteği sonrasında, kısa vadede baba ocağına meylettirme/teşvik, orta vadede yeniden evlenmeye (maddi ve manevi) teşvik ama bunlar da mümkün olmamış ise sosyal devletin sistematik desteği (dul maaşı gibi) (Beşer, 2003, s. 157) ile kadının hayatını idame ettirmesini sağlamak, hem erkeğe karşı hem de erkeğin evleneceği yeni eşine (kadına) karşı da daha adil olmak adına önemlidir. Ancak burada unutulmaması gereken iki husus bulunmaktadır. Birincisi, Türkiye’de uygulanmakta olan “eşi vefat etmiş dul kadınlara sosyal yardımlar”, baba ocağı ve yeniden evlenmeye teşvik prensibinin zıddında görünmektedir, daha da ötesinde istismarlar söz konusudur. Buna dikkat

etmek elzemdir. Ancak ikincisinde; baba ocağına dönüş sonrasında, baba ocağında kadına (anneye) karşı muhtemel kötü muameleleri dikkate alarak, gerekli tedbirlerin alınması önemlidir. Çünkü örneğin, baba veya ağabey/kardeşin baba ocağına dönen kadına baskısı hatta şiddeti mümkün olabilmektedir (Meriç, 2020, s. 241).

AİLEYİ ÜÇ YÖNDEN TARTIŞMAK

Bu üç mesele bağlamında derleme yapmak gerekirse, kısaca şu minvalde bazı hususları ortaya konabilir.

Birincisi, aile kurumu gündeme geldiğinde otomatik olarak “kadın” odaklı veya “erkek” odaklı kabuller veya reddiyeler dikkat çekmektedir. Bazıları “aile ve kadın” birlikteliği üzerinden, aileyi sadece kadın cinsiyetine meyilli bir kabul ile ele alabilmektedir. Bazıları erkek egemen yaklaşıma atıfla, aile dendiğinde baba veya büyük erkek üzerinden aileyi belli bir yere konumlandırmaktadır. Birbirine zıt bu iki farklı tutum, esasında “cinsiyet” merkezli aile anlayışı açısından benzerdir; biri kadın cinsiyetini diğeri erkek cinsiyetini aileyi anlamlandırmada merkeze almaktadır. Bu ikisi yerine, ailenin kadından ve erkekten yani cinsiyetten bağımsız ya da cinsiyet merkezli yapılanma olmadığı, ailenin iki cinsin birlikteliği üzerine şekillenen bütüncül bir yapılanma olduğu ifade edilmelidir. Öte yandan, son dönemlerde, iki cinsiyet dışında “cinsiyetsizlik” üzerinden aile kurgularının ortaya konduğu görülmektedir. Ancak bu cinsiyetsizlik temelli aile kurgusu, esasında aile olmaktan çok “hanede bazı birliktelik” şeklindedir.

İkincisi, ailenin üyelerinin, bir birey oldukları için “hakları” olmaları yanında aile’nin üyeleri olmaları hasebiyle “sorumluluk” alanları da bulunmaktadır. Ailenin erkek-kadın, çocuk, genç-yaşlı veya engelli üyelerinin birey olarak, (aile dışında oldukları gibi) aile içinde aile üyesi olmaktan kaynaklı haklarının olması doğaldır. Bu çerçevede “kadın hakları”, “yaşlı hakları”, “çocuk hakları” gibi kavramsallaşturmaların herhangi bir sorunlu yönünden söz edilemez. Bununla birlikte, “hak” söylemi, “sorumluluk” alanını ihmal edici bir hal alıyor ve dolayısıyla “sorumsuzluk” girdabı içinde bir aile kurgusu ortaya çıkıyor ise, artık söz konusu olan haktan ziyade sorumsuzluktan kaynaklı haksızlıkların belirmesidir. Bu nedenle, ailedeki yaşlının, kadının veya çocuğun hakları ihmal edilip bir sorumsuzluk uzantısı olarak örneğin “şiddete maruz” kalmaları mümkün olabilmektedir.

Üçüncüsü, ailenin hem tanımları hem türleri hem de işlevleri, aileyi “bütünlük” içinde bir yapılanma olarak telakki etmektedir. “Parçalı” yapılanmalar için aile denildiği örnekler bulmak da mümkündür, ancak aile, parçalandıktan sonra “hak ve sorumluluk” birlikteliği “hak” ve “sorumluluk” ayırımına dönüştüğü için fiilen artık ailenin varlığı söz konusu olamamaktadır. Başka bir ifade ile, örneğin boşanma sonrası yaşanan durumda, ailenin eski üyesi “baba”nın, eski eşi üzerinde hakları veya sorumluluklarından bahsetmek sorunludur; sadece eski eşinden kalan “çocuk/lar” ile ilgili “sorumluluklar”dan bahsedilebilse de bu sorumluluklar, yeknesak olmaktan ziyade yine dağınık/parçalıdır ki bundan kaynaklı başka psiko-sosyal sorunlar da görülebilmektedir.

SONUÇ

Aileye yönelik akademik çalışmalar çokçadır; bunlar bir sınıflandırmaya tabi tutulduğunda aile kurumunun ne olduğu yanında aile kurumunun türleri ile aile kurumunun işlevleri hızlı bir şekilde araştırmacıların önüne düşmektedir. Bu çalışmaların içinde veya bu çalışmalara eklemli olarak veya bu tarz çalışmalardan tamamen bağımsız olarak aile kurumu ayrıca cinsiyet, hak ve bütünlük bağlamları üzerinden de ele alınabilmektedir. Bu üç bağlam genelde birbirlerinden bağımsız bir şekilde aile ile ilgili çalışmaların konusu olmaktadır. Burada aile kurumu cinsiyet, hak ve bütünlük bağlamlarında birlikte değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Makalede temel sorular aile ile cinsiyet arasındaki ilişkinin nasıl olduğu, aile kurumunda hak anlayışından ne anlaşılması gerektiği ve ailenin bütünlüğünden kastedilenin ne olduğu şeklindeydi ve bu çerçevede makalenin iddiaları şu şekilde ortaya konabilir: Birincisi, aile kurumu cinsiyete dayalı bir yapı değildir. Buna göre, sadece aile erkek veya sadece kadın üzerinden veya erkeksizlik-kadınsızlık üzerinden tanımlanamaz. İkincisi, aile kurumu hak odaklı bir yapı değildir, üyelerinin hakları yanında sorumluluklarının da olduğu bir yapılanmadır. Üçüncüsü, aile kurumu demek bütüncül yapı demektir, bu nedenle boşanma, ölüm vb nedenlerle oluşan parçalı durumlar, velev ki isimlerinde aile geçsin, teorik olarak ve hukuken aile kabul edilse bile, fiilen ve işlevlerinin önemli ölçüde zayıflaması nedeniyle tam olarak aile kurumunu yansıtan yapılanmalar değildir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, E., "Aile ve Kadına Yönelik Sosyal Hizmet Kuruluşları," Sosyal Hizmet Kuruluşları, eds. İlhan Tomanbay ve Nuray Gökçek-Karaca, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2014), 38-60.
- Akcıncı-Çötök, N. "Aile Tanımları, Türleri ve İşlevleri," Aile ve Çift Danışmanlığı, eds. Mehmet Kaya, (Ankara: Nobel Yayınları, 2022), 1-5.
- Aksaray, G., "Aile Psikolojisinde Temel Kavramlar," Aile Psikolojisi ve Eğitimi, eds. Gökay Aksaray, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2017), 2-17.
- Alisinanoğlu, F., "Parçalanmış Aileler ve Ailenin Parçalanmasının Çocuklar Üzerindeki Etkileri," Kutlu Doğum 2009: Küreselleşen Dünyada Aile, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 306.
- Arslantaş, H. A., "Aile Kurumu ve Aile İçi Şiddet," Sosyal Sorunlar, eds. Yener Şişman, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013), 26-78.
- Avcı, N. & D. Topçu, "Ailede Çocuk ve Ebeveyn İlişkileri," Aile Sosyolojisi, eds. Levent Eraslan, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2020), 88-120.
- Ayan, S., Aile ve Şiddet: Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet, (Ankara, Ütopya Yayınevi, 2010), 159.
- Beklan-Çetin, O., "Aile, Eğitim ve Toplum," Sosyoloji-I, eds. Ayşın Koçak-Turhanoglu, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012), 140-164.
- Beşer, F., Kadının Çalışması ve Sosyal Güvenliği, (İstanbul: Bilge Yayıncılık, 2003), 57-83.
- Canatan, K., "Aile Kavramının Tanımı," Aile Sosyolojisi, 2. bs., ed. Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım, (İstanbul: Açılım Kitap, 2011), 54-59.
- Coşan, B., "Dünyada ve Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Bir Problem Olarak Tek Ebeveynli Aile Olgusunun Çok Boyutlu Değerlendirilmesi," Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 41, (2018), 259-294.
- Çapcıoğlu, İ., "Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile," Turkish Studies, 13/2, (2018), 31.
- Demirbaş, A., "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası," İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 5/2, (2018), 230.
- Doğan, R., "Bir Koruma Tedbiri Olarak Koruyucu Aile Kurumu ve Koruyucu Aile Yönetmeliği," Ankara Barosu Dergisi, 2, (2013), 145-170.
- Eraslan, L. & M. E. Demirel, "Aile Kavramı ve Sosyolojisi," Aile Sosyolojisi, eds. Levent Eraslan, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2020), 2-33.
- Genç, Y., "Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları I," Aile ve Çocukla Sosyal Hizmet, Eds. Yusuf Genç & Hasan Hüseyin Taylan, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2016), 190-219.
- Gökçen, A. "Aile Türleri ve Başlıca Aile Sınıflandırmaları," Sistematik Aile Sosyolojisi, eds. Mustafa Aydın, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2013), 93-105.

- Göktuna-Yaylacı, F., "Aile, Kuşaklar ve Toplumsal Değişme," Aile Sosyolojisi, eds. Levent Eraslan, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2020), 34-59.
- Gültekin, M. ve M. Şahin, Türkiye'de ve Dünyada Kadına Şiddet, (İstanbul, SEKAM Yayınları, 2015).
- Kır, İ. "Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri," Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10/36 (2011), 381-404.
- Könezoglu, B., "Aile ve Ailenin Korunması," (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE), 2006, Ankara.
- Köse, S., Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu, 3. bs., (Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2015), 131, 135, 137.
- Kurtoğlu, A., "Aileyi Tehdit Eden Unsurlar," Kutlu Doğum 2009: Küreselleşen Dünyada Aile, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 250.
- Meriç, N., "Fetva Sorularında Ailenin Dağılması ve Aile Büroları," Kutlu Doğum 2009: Küreselleşen Dünyada Aile, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 241.
- Özgür-Bayır, Ö., "Aile: Temel Kavramlar, Aile Yapısı, İşlevleri ve Dönüşümü," Aile ve Çocukla Sosyal Hizmet, eds. Yusuf Genç & Hasan Hüseyin Taylan, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2016), 40-73.
- Özmete, E., Türkiye'de Kuşaklararası Dayanışmanın Değerlendirilmesi, (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2017).
- Özyurt, C., "Çocuk Sosyolojisi: Bir Giriş Denemesi," Aile Sosyolojisi, 2. bs., ed. Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım, (İstanbul: Açılım Kitap, 2011), 177.
- Sarı, Ö. "Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı," Sistemik Aile Sosyolojisi, eds. Mustafa Aydın, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2013), 17-40.
- Sezal, İ. Aile Nedir?, (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1997).
- Taşdelen, M., Cinsiyetçi Dil: Ataerkillik, (İstanbul: İFTAM Yayınları, 2021), 5.
- Topaloğlu, B., İslâm'da Kadın, 18. bs., (İstanbul, Yağmur Yayınları: Mart 1992), 25, 84-88.
- Ünal, N. Tek Ebeveyn Annelere Yönelik Sosyal Politikalar: Farklı Ülke Örnekleri, (Uzmanlık Tezi, Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014).
- Vatandaş, C. vd., Türkiye'de Aile: Ailenin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi, (İstanbul: SEKAM, 2011), 37.
- Vatandaş, C. vd., Türkiye'de Aile: Ailenin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi (Özet Metin), (İstanbul, SEKAM, 2011), 21.
- Yaman, A., "İslam Hukukuna Özgü Bir Kurum Olarak Süt Akralığı," Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13/13, 2002, 55-67.
- Yeniçeri, C., İslâm Ailesi ve Ev İdaresi, 2. bs., (İstanbul, Çamlıca Yayınevi, 2014), 140.
- Yıldırım, E. ve A. Can, Kadına Şiddetin Çoğul Kökenleri, (İstanbul, İFTAM Yayınları, 2021), 29-33.

Yıldırım, E., "Aile ve Evlilik Türleri," Aile Sosyolojisi, 2. bs., ed. Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım, (İstanbul: Açılım Kitap, 2011), 80.

Yıldırım, E., Aileyi Tehdit Eden İdeoloji: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, (İstanbul, İFTAM Yayınları, 2021), 18.

Yörükoğlu, A., Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, 3. bs., (İstanbul: Özgür Yayın-Dağıtım, 1989), 51.

Zencirkıran, M., "Türkiye'de Aile," Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, eds. Memet Zencirkıran, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019), 150-176.

Yazar Katkıları

Makale tek bir yazar tarafından ele alınmıştır. Doğrudan başka bir yazar tarafından katkı sağlanmamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Finansman

Bu çalışma için herhangi bir finansman desteği alınmamıştır.

Etik Bildirim

Bu makalenin yazar(lar)ı çalışmalarında kullandıkları materyal ve yöntemlerin etik kurul izni ve/veya yasal-özel bir izin gerektirmediğini beyan ederler.

Extended Abstract

In this article, without entering into intense discussions, this article draws the institution of the family through three official relationships: i) The relationship between family and gender, ii) the relationship between family and rights, and iii) the relationship between family and wholeness. First, however, the ways of addressing the institution of the family through its definitions, types and functions will be briefly outlined in order to contribute to a picture of the three contexts.

When addressing the institution of the family, the relationship between family and gender is important. There is of course a relationship between family and gender, but family is not a gender-oriented structure. First of all, the family is not centered on gender; if a definition of family is to be made, this definition cannot be based only on “women” or only on “men”. This also corresponds to the issue of authority in the family, since a definition of family based on men would suggest that the authority in the family is male, and a definition of family based on women would suggest that the authority in the family is female. However, in order to avoid confusion, it is inevitable that there is an authority in every family, which can also be expressed with adjectives such as family leader, family head (Vatandaş et al., 2011, p. 37). However, it can be easily understood that this authority is not an absolute authority, but an authority in the sense of having the necessary power to fulfill their responsibilities. Therefore, the issue is not male or female authority, but “authority arising from responsibility”. As such, it would not be reasonable to address the institution of the family in a gendered language with reference to authority, that is, with a male-dominant or female-dominant title that indicates the superiority of one gender over the other (Taşdelen, 2021, p. 5).

Secondly, however, family does not mean genderlessness. Because there is a “male” gender and a “female” gender in the family, and when they have children, the adjectives “motherhood” and “fatherhood” come into play. Models based on gender/non-gender other than mother-fatherhood are non-family structures (Taşdelen, 2021, p. 5). It is already possible to see this emphasis in the most basic definitions of family, and having children is a part of this (Vatandaş et al., 2011, p. 5). The important point here is that the child is born through marriage. Considering that 75% of the respondents in Turkey consider having a child out of wedlock as immoral (disturbing) (Vatandaş et al., 2011, p. 83), it can be seen that in family definitions based on having children, at least in Turkey, the existence of married parents continues.

The discourse on “rights” also draws attention when the institution of the family is considered. Here, it should be clearly stated that “the family is not a rights-oriented structure”. What is meant by this? Discourses such as “rights of the elderly”, “children’s rights”, “women’s rights” have recently become visible in Turkey, especially in the Western world; however, the main issue is the combination of “rights” and “responsibility”.

Accordingly, both the man (father) and the woman (mother) have rights in the family. Even if they are of the same value (equivalent), they are not equal because there are gender differences. The point here is that the anatomical, physiological and psychological differences of men and women determine gender differences. Therefore, there are rights in the family based on the equivalence of men and women. These rights express that men and women have values and importance against each other (Köse, 2015, pp. 131, 135, 137). In any case, the wife has rights over her husband and the husband has rights over his wife, that is, the two have rights over each other. On the other hand, equal treatment for men and women comes into play when rights are not fulfilled (Topaloğlu, 1992, pp. 25, 84-88).

However, the family is not only a structure surrounded by rights that take into account the equivalence of men and women, because there are also “responsibilities” in the family (Vatandaş et al., 2011, p. 7). At home, in society or in institutions/organizations, women have responsibilities and men have responsibilities (Yeniçeri, 2014, pp. 139-145). These responsibilities are based on spiritual equality. In spiritual equality, the responsibilities of men and women are one/same (Topaloğlu, 1992, pp. 22-23). Therefore, the family is not a rights-oriented structure, but a “rights and responsibilities” oriented structure. In this sense, there is a “complementarity model” in the family based on mutual responsibilities (Taşdelen, 2021, p. 16). If “mother/woman rights and responsibilities” are not mentioned, if “father rights and responsibilities” are not mentioned, if “child rights and responsibilities” are not mentioned, if “elderly father, elderly mother rights and responsibilities” are not mentioned, various negative consequences will be dealt with.

The institution of the family can also be considered in terms of the “holistic” existence of the family. Accordingly, the family is not a fragmented structure; a holistic structure is called a family, and the term “fragmented family” used in the literature is a misnomer in this sense, because what is defined as a fragmented family focuses on the separation of children from their families due to reasons such as death or divorce (Alisinanoğlu, 2020, p. 306). This means “children without a family” or “life without a family” rather than a family.

In this sense, family is based on wholeness. The holistic structure is the presence of a mother and a father; a mother and a father are essential for a family to exist. If we talk about a family, if there are no parents (although theoretically it can be called a family), it will not be called a family in practice, but it can be called a “household” without father/mother or a “house” without father/mother. This is because, although one of the meanings of household refers to the family in an immanent way, another meaning is that it is an artificially created structure independent of the family. The family, on the other hand, is a unit based on marriage between a man and a woman. This can be understood from the definitions of family based on marriage, husband and wife status and kinship (lineage) ties (Canatan, 2011, pp. 54, 59).

To summarize, the article’s assertions that the main questions are how the relationship between family and gender is, what should be understood from the understanding of rights in the family institution, and what is meant by the wholeness of the family can be put forward as follows: First, the institution of the family is not a gendered structure. Accordingly, the family cannot be defined solely in terms of men or women, or in terms of masculinity and femininity. Second, the institution of the family is not a rights-oriented structure; it is an organization whose members have responsibilities as well as rights. Thirdly, the institution of family means a holistic structure; therefore, fragmented situations resulting from divorce, death, etc., even if they are theoretically and legally recognized as families, are not structures that require the institution of family in practice and in terms of their functions.

ÖĞRENME SÜRECİNİN VERİMLİ ORGANİZASYONU İÇİN YENİ BASİT BİR YÖNTEM

A New Simple Method for an Efficient Organization of the Learning Process

Massimo ROGANTE

Macerata, İTALYA

ORCID: 0000-0002-6846-0826, main@roganteengineering.it

Claudio SANTELLI

Macerata, İTALYA

ORCID: 0000-0002-8606-726X*

Geliş Tarihi: 04/05/2023 - **Kabul Tarihi:** 28/08/2023

DOI: 10.55205/jocsosa.21202371

Çeviren: Prof. Dr. Erol Kam, ORCID:0000-0001-5850-5464, kamerol@itu.edu.tr

ATIF: Rogante, M. Ve Santelli C. (2022). Öğrenme Sürecinin Verimli Organizasyonu İçin Yeni Basit Bir Yöntem (E. Kam, Çev.). Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 2(1), 51-68..

Öz

En uygun öğrenme sonuçları, öğretilen konu öğrenci tarafından hatasız bir şekilde tanımlandığında, anlaşıldığında ve başarıldığında gerçekleşir. Bireysel bir öğrenme süreci, öğrenci tarafından kendi kendine ilham vererek ve doğal zihinsel süreçler yoluyla kendi yeteneklerini de dâhil ederek geliştirilmelidir. Motivasyon ve bir öğrenme aracı olarak işlev gören ilgili fırsatlara ek olarak, yazarların deneyim ve özel çalışmalar yoluyla elde ettiği pratik öneriler, yeni ve uygun bir çalışma organizasyonu yöntemi geliştirmek için kullanıldı. Bu çalışmanın ilk yazarı, öğrenme için motivasyon ve ilgiye ek olarak yeni bir yöntem geliştirmiş ve diğer yazar ise öğrenme ve hafızanın nörobiyolojisiyle ilgili önemli bilgiler sağlamıştır. Bu deneyimler, öğrenme deneyimlerini daha etkili hale getirmek için kullanılabilir.

Bu yazıda, öğrenme ve çalışma planlaması ile ilgili mevcut bazı yöntemlerin gözden geçirildiği bir giriş bölümü sunulduktan sonra, yıllardır başarıyla denenmiş yeni ve basit bir yöntem sunulmuştur. Böyle bir yaklaşımın; öğrenme, sınavları başarıyla geçme, çalışılan teknik ve kültürel bilgilerin kalıcılığını sağlama ve edinilen bilgi zenginliğini gelecekteki profesyonel yaşamda verimli bir şekilde uygulama gibi temel amaçlara ulaşmak için geçerli olduğu kanıtlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çalışma organizasyonu, öğrenme yöntemi, hafıza, nörobiyoloji, konnektom.

Abstract

The most appropriate learning results take place when the trained matter is unmistakably identified, understood and achieved by the student. An individual learning process should be developed by the trainee, in parallel, by self-inspiring and by involving his own capabilities through natural mind procedures. In addition to motivation and pertinent chances which operate as a learning means, practical suggestions gained by the authors through experience and specific studies were used to develop a new suitable method of study organization. The first author of this study developed a new method for learning in addition to motivation and interest, and the other author provided important insights into the neurobiology of learning and memory. These experiences can be used to make learning experiences more effective.

In this article, after an introduction in which some existing methods relating to learning and study planning were reviewed, a novel simple method is presented, which has been successfully experimented for years. Such an approach has proven to be valid to achieve the main purposes, i.e. learning, passing exams successfully, remembering as long as possible the technical and cultural knowledge studied and applying efficaciously the acquired wealth of knowledge in the future professional life.

Keywords: Study organization, learning method, memory, neurobiology, connectome.

GİRİŞ

Öğrenme süreci tüm duyularımızı içeren ve hem zihinsel düzeyde hem de kariyer ve yaşam üzerinde önemli etkileri olan bir insan etkinliği olarak içsel bir olaydır. Uygun motivasyon ve ilgili diğer koşullar bir öğrenme aracı olarak işlev görür. Uygun etkinlikler, öğrenme sürecini güçlendirmeye ve kolaylaştırmaya katkıda bulunmaktadır. Bu etkinlikler, öğrencinin yeteneğine ve birleştirilmiş sınıf ortamına göre geliştirilmelidir (Madhavan, 2009).

Bireysel, takım veya organizasyonel düzeyde öğrenme sürecine yardımcı olmak için şu anda mevcut olan bilimsel literatürdeki temel öğrenme yaklaşımlarının bir ön incelemesi sunulmuştur. Bu yaklaşımların seçim kriteri, öğrencinin konuyu öğrenmesini kademeli olarak tamamlaması için ardışık aşamalar yoluyla tasarlanmış çalışma organizasyonu yöntemi (MSO) bulmaktır. Böylece öğrencinin öğrenme süreci daha etkili ve verimli hale getirilmiştir.

Örneğin, keşif öğrenme yöntemleri, süreç odaklı ve kendi kendini yöneten aktif öğrenmeye giden yolu destekleyen eğitim uygulamasının bileşenleridir (Kistian, Prof. Dian , & Dr. Ajat , 2017). Bu yöntemler, öğrencilerin deneyim yoluyla kendi anlayışlarını ve bilgilerini oluşturmaları ve bu deneyimleri yansıtmaları, böylece çevreleriyle etkileşime girmeleri ve düşünmeye, varsayımda bulunmaya, soru sormaya, tartışma yapmaya ve başkalarıyla iş birliği yapmaya teşvik edilerek problem çözme konusunda güven

geliştirmeleri temeline dayanmaktadır (Discovery Learning Method, 2018). Örneğin, tüm ders notlarını zihin haritalarına entegre etmek için zihin haritasının kullanımına ve ayrıca bazı başarı becerilerinin öğrenilmesine dayanan özlü bir öğrenme yöntemi mevcuttur (Krasnic, 2012). Bu tür yöntemler, pasif ve sıkıcı ezberlemeden kaçınarak aktif, bilişsel, sorgulamaya dayalı yapıcı bir süreç kullanır. Bu durum, öğrenmeyi, öğrencinin eleştirel düşünerek ve anahtar sorular sorarak temel kavramları görsel haritalar aracılığıyla birbirine bağladığı ve organize ettiği çok aşamalı bir süreç olarak kabul eder (Krasnic, 2010). Araştırma yaparken, ders çalışırken veya derslere katılırken genellikle doğrusal not alma yöntemlerinin kullanıldığı durumlarda, “zihin haritası” adlı düşünme aracında bir öğrenme yaklaşımı da vardır (Buzan, 2018).

Öğrenme sürecini analiz etmek için dünyada çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Örneğin, 2012 yılında Türkiye’deki Gazi Üniversitesi’nin farklı fakülte ve bölümlerinden rastgele seçilen 400 üniversite öğrencisi örneklem alınarak üstbilişsel beceriler veya stratejiler araştırılmıştır. Öğrenci seçimi, öğrenme konusunda algıladıkları özgüven düzeylerine göre yapılmıştır. Yeteneklerine daha fazla güven duyanlar, not alma, özetleme, yansıtma, ezberleme ve öğrendiklerini gözden geçirme stratejilerini önceden bildikleri şeylerle birlikte kullanarak, karmaşık görevlere başa çıkılması gereken zorluklar olarak yaklaşarak daha iyi sonuçlar elde etmişlerdir (Kisac & Budak, 2014).

Okul kariyerinin ilerlemesi sırasında, örneğin liseden üniversite eğitimine geçen öğrenciler, eğitimlerini her zamankinden daha fazla yönetmeli ve artan enerjilerini kendi kendini yöneten öğrenciler olmak için kullanmalıdır. Zamanı etkili bir şekilde kullanmak için, temel çalışma ve organizasyon becerilerine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu beceriler sınıf ve ev ödevi görevlerini alt görevlere ayırmayı, sınıflandırılmış kâğıtları ve metinleri (daha sonraki erişimler için) düzenli olarak saklamayı, ders notlarını ve okumalarını düzenli olarak gözden geçirmeyi ve verimli çalışma tekniklerini uygulamayı içerir. Kişinin daha verimli çalışmasına ve daha düzenli olmasına olanak sağlayan bazı yöntemler/kavramlar ilgili araştırmalarda rapor edilmiştir (Wright, n.d.). Aşağıda bu yöntemlere farklı örnekler sunulmuştur:

- *Vaka çalışması yöntemi*, öğrencinin belirli bir bağlam ve gerçek durum (vaka) içindeki karmaşık olguları derinlemesine incelediği, onu analiz ettiği ve metodolojik bir araç olarak gerçek bilgileri kullandığı bir öğrenme tekniğidir (Rashid, Rashid, Warraich, Sabir, & Waseem, 2019);

- *Pomodoro çalışma yöntemi*, geleneksel olarak 25 dakikalık kısa, yoğun çalışma seanslarına bir zamanlayıcı kullanmayı içeren bir zaman yönetimi tekniğidir (Cirillo, 19) (Wadsworth, 2021);
- Feynman öğrenme tekniği, öğrencilerin bir konuyu öğrenmek için öğretme eylemi yoluyla öğrenmelerine dayanır. Bu yöntemde öğrenciler, öncelikle öğrenmek istedikleri konuyu seçerler ve o konuyu öğretirmiş gibi kendi kelimeleriyle açıklarlar. Ardından açıklamalarını geliştirerek eksik veya anlaşılmayan yerleri tamamlarlar. Konuyu tamamen hâkim olana kadar da bu süreç tekrarlanır (Tamm, 2023).
- *PQ4R yöntemi*, okuma hızına değil içeriği anlamaya ve akılda tutmaya önem vererek ayrıntılı bilimsel metinleri okumak ve anlamak için kullanılan bir yöntemdir. P, Q ve 4xR harfleri, metin üzerinde çalışmak için gereken 6 farklı adımı ifade eder (Thomas & Robinson, 1982).
- *SQ3R yöntemi*, bu yöntemde öğrencinin metni anlaması, öncesinde, uygulama esnasında ve sonrasında kasıtlı olarak okuma sürecine dâhil ederek geliştirmesi beklenir: S, Q ve 3xR harfleri belirli bir metni aktif ve etkili bir şekilde okumak için okuma sırasında gereken 5 farklı adım anlamına gelir (Robinson, 1946).

Son yıllarda, bir yandan slayt sunumları, videolar, simülasyonlar, çalışma sayfaları ve test bankaları gibi dijital öğrenme materyalleri ve yardımcı kaynakların gelişirken, diğer yandan öğrencilerin ödevleri tamamlamalarına, otomatik geri bildirim almalarına ve sınıf arkadaşları ve öğretmenleri ile etkileşim kurmalarına olanak tanıyan her şey dâhil, bağımsız çevrimiçi çözümler geliştirilmiştir. Her halükârda, birden fazla kaynaktan gelen ve bir araya getirilen öğrenme materyalleri yeterince bağlamsallaştırılmalıdır. Bu süreç, ticari veya açık bir ders kitabından farklıdır ve yerleşik özetlere, zaman çizelgelerine, arka plan bilgilerine veya öğrencilerin konuyu tam olarak anlamalarına yardımcı olacak açık yorumlara sahip olmayabilir. Bundan dolayı, öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırmak için, örneğin kaydedilmiş veya yazılı dersler şeklinde içerik ekleyerek veya onları tartışmalara ve diğer öğrenme etkinliklerine dâhil ederek bağlamsal bir yorumun hazırlanması önerilmektedir (Zhadko & Ko, 2019).

Şüphesiz en uygun çalışma programı, öğrencilerin becerileri ve ilgi alanlarına göre özelleştirilmiş bir programdır. Bu, farklı ders programları ve öğrencilerin farklı becerileri nedeniyle ileri eğitim kademelerinde bile

geçerlidir. Her öğrencinin farklı öğrenme stilleri ve ihtiyaçları olduğundan, öğrenme programları da buna göre düzenlenmelidir. Öğrenme ve hafıza, her halükârda, üniversite çalışmaları sırasında titizlikle geliştirilmiş ve rafine edilmiş ve bir sonraki bölümde sunulacak olan, çalışma organizasyonu için yeni bir özel basit yöntem (MSO) uygulanarak tercih edilen ve geliştirilen nörobiyolojik temellere sahiptir.

ÇALIŞMA ORGANİZASYONU İÇİN YENİ BASİT YÖNTEM (MSO)

Tarafımızca oluşturulan bu orijinal MSO yöntemi, İtalya'da çeşitli disiplinlerde, özellikle yüksek lisans çalışmaları sırasında, örneğin 1980'li yıllarda, Ancona Üniversitesi'nde Makine, Elektronik ve İnşaat Mühendisliği ile Roma Üniversitesi'nde Havacılık Mühendisliği alanlarında ve 1990'lı yıllarda ise Bologna Üniversitesi'nde Nükleer Mühendislik doktora çalışmalarında başarıyla denenmiş geçerli bir öğrenme aracı olarak kullanılmıştır. Bu tür bir Çalışma Organizasyon Yönetim (MSO), onu benimseyen çok sayıdaki öğrencinin üniversite sınavlarını parlak bir şekilde geçmesine olanak sağlamıştır. Bu yöntem genel olarak çok farklı lisans ve lisansüstü çalışmalara uygulanabilir özelliindedir. Daha önce var olan yöntemlerle mukayese edildiğinde, bu MSO:

Çalışmak için uygun zamanları ve özellikle sınavlar için son teslim tarihlerini doğru bir şekilde karşılama sorununu çözmeye; bu hazırlık sürelerini optimize etme ve çalışılan konu hakkında daha derin bir bilgi edinmeye yardımcı olma, uzun süreli hafızada kalıcılığı sağlama; sınavlara hazırlıksız gitmekten veya tatmin edici olmayan sonuçlar almaktan kaçınma gibi konularda yardımcı olur. Öğrencinin öğrenmesi gereken konular için istek ve sevgiyle karşılayacağı veya yapacağı birbirini izleyen beş aşamadan oluşur.

Aşama 1

Tam olarak ne öğrenmeniz gerektiğini bilin. Bu nedenle, gerekli tüm materyalleri toplayın: dersin öğretmeni tarafından verilen derslerdeki kişisel notlar, kitaplar, diyagramlar, çeşitli çizimler, ek notlar ve özellikle tüm şüpheleri gidermek için kendisine danışılması gereken öğretmen tarafından önerilen diğer her şey.

Çalışmayı başlatmak için gerekli tüm materyallere sahip olduğunuzdan emin olmalısınız.

Aşama 2

1. Aşamada toplanan materyali sadece anlamaya çalışarak okuyun ve tamamen inceleyin. Bir kavramı, formülü ve hatta bir kelimeyi net şekilde anlamadan okumaya devam etmemelisiniz. Devam etmeden önce, okunanların anlamını netleştirmeniz gerekir. Bu aşamanın amacı, hatırlamaya veya ezberlemeye çalışmadan sadece yazılan her şeyi anlamaktır.

Aşama 3

İncelenen metinlerin özetini özel bir deftere yazın. Bu en önemli ve sorumlu aşamadır. Özet, daha sonra doğrudan incelemek için doğru ve mümkün olduğunca açık bir şekilde hazırlanmalıdır. Aynı özet, ele alınan tüm kavramları, fikirleri, konuları, ilkeleri, kuralları, teoremleri ve formülleri eksiksiz bir şekilde içermeli ve final sınavının yanı sıra herhangi bir sorgulamanın üstesinden gelmek için dersin ana amacını da vurgulamalıdır.

Bu aşamada bile, gerekli argümanları etkilemeyen not defteri metinlerini getirmemek için, şüpheniz varsa dersin öğretmenine ve muhtemelen sınavı başarıyla geçenlere danışmalısınız. Anlaşılabilirliği artırmak için farklı mürekkepler/renkler kullanılması, çalışılacak çizimlerin ve grafiklerin yanı sıra tüm şemaları - teknik, mantıksal vb. yazmak tavsiye edilir.

Bu nedenle, çözülecek alıştırmalar sunmadığı sürece, Aşama 1'de toplanan malzemeye artık ihtiyaç duyulmaması sürecin doğru ilerlediğini gösterir. Bu tür alıştırmalar, ilgili oldukları konular hakkında tam bilgiye sahip olur olmaz çalışmaya paralel olarak ele alınmalıdır.

Aşama 4

3. Aşamada hazırlanan özet defterinin içeriğini çalışın, aynı defteri hazırlarken daha önce anladığınız -ve kısmen otomatik olarak zihninizde depoladığınız- şeyleri hatırlamak için inceleyin.

Çalışmanın şöyle gerçekleştirilmesi tavsiye edilir: Karşınızda sınav görevlisinin olduğunu hayal edin ve orta bir ses tonunda cümle cümle yeterince tekrarlayarak okuyunuz. Aynı ses tonunda devam ederek, konuyu bil-

meyen birine sorar gibi yapınız ve az önce birkaç defa okuduğunuz cümleyi coşkulu bir şekilde tekrar ediniz.

Kesin anlamlarını ve mevcut her sembolün ölçü birimlerini öğrenmek için metinde bulunabilecek matematiksel formülleri birkaç kez yazın. Aynı, incelenecek çizelgeler ve çizimler için de geçerlidir.

Bu aşamada, anlaşılması veya hatırlanması zor olan tüm kavramları, formülleri ve genel olarak ortaya çıkan tüm parçaları ayrı ayrı ve çok dikkatli bir şekilde listeleyin.

Aşama 5

Hafıza tazeleyici. Tüm not defterini yeniden okuyun, 4. aşamada atıfta bulunulan çalışma sırasında bahsedilen zor noktaların her birinde durun ve ardından herhangi bir şüpheyi ortadan kaldırmak için bu kısımlara yeniden çalışın.

Bu aşama, kapsanan tüm konuların zihinsel ve hızlı bir şekilde tam bir resmini oluşturmak için de gereklidir.

Aynı aşama, sınav için kayda değer bir hazırlık ve konunun açıklanmasının maksimum netliğini korumak için birden fazla kez tekrarlanabilir.

İLAVE PRATİK ÖNERİLER

Çalışma için günün en iyi saatlerini ayırmaya özen gösteriniz. Özellikle 2., 4. ve 5. aşamalar yorgun, tok veya gerginseniz ele alınmamalıdır.

Yalnızca yukarıdaki konuya odaklanarak ve arka plan sesleri, yüksek ve dikkat dağıtıcı müzik, konuşma, sigara içme veya sessizde olmayan telefon gibi dikkat dağıtma risklerinden kaçınarak sessizce çalışın. Verimlilik için en iyi ses sessizliktir. Birkaç saatte bir, 15 dakika kadar müzik dinlemek için mola verilebilir (Learning Methods - Thinking Styles - Teaching Methods, n.d.).

Bir çalışma programı düzenleyin, ilgili sürenin dışında kalan diğer sorumluluk türlerini erteleyin. Bu bağlamda, 2., 3. ve 4. aşamalar, sınavdan önce doğru bir zaman dilimi ayırmak, tazelenmek ve dinlenmek için hazırlanacak bir çalışma programına göre bölünebilir. Örneğin Tablo 1'e bakın.

Tablo 1. Çalışma takviminin basit alt bölümlere örneği.

	Çarşamba Mart 06	Perşembe Mart 07	Cuma Mart 08	Cumartesi Mart 09	-----
Sabah	Aşama 2 Kitap XXX Sayfa 251-300	Aşama 2 Kitap XXX Sayfa 351-400	Dinlenme	Aşama 3 Kitap XXX Sayfa 21-40	.....
Öğleden sonra ve Akşam	Aşama 2 Kitap XXX Sayfa 301-350	Aşama 2 Kitap XXX Sayfa 401-fine.	Aşama 3 Kitap XXX Sayfa 1-20	Vb.	.....

Tablo 1’de verilen çalışma takvimi her öğrenci tarafından kendi çalışma özelliğine göre düzenlenmelidir. Aynı çalışma takvimi, özellikle belirli bir gün aralığında ders çalışmak için müsait olduğunuzda kullanışlı olabilir. Bir kez belirlendikten sonra, gecikmeleri gidermek ve mümkün olduğunda çalışmayı önceden tahmin etmek için zamanlamaya titizlikle uyulmalıdır.

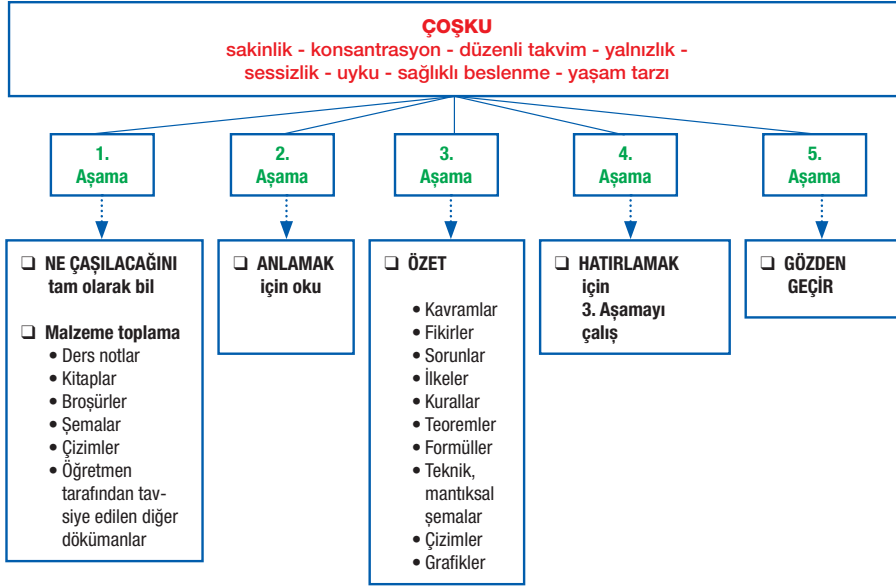
Çalışmanın son aşamalarında, saatlerce uyku kaybından, alkolden, sigardan, çok fazla fiziksel etkinlikten ve uyku hapi veya ilaçlardan kesinlikle kaçının. Bununla birlikte, doğru gevşeme ve dinlenme aralıklarını düzenleyin.

Yalnız çalışmanız tavsiye edilir, ancak gerekirse, daha önce tek başınıza çalıştıktan sonra, meslektaşlarınıza danışılabilir. Ancak o zaman, meslektaşlarla karşılaştırma ve doğrulamadan sonra yeterli düzeyde fayda sağlanabilir.

MSO BAĞLAMINDA ÖĞRENME VE BELLEĞİN NÖROBYOLOJİSİ

Bu Çalışma Organizasyon Yöntemi (MSO), öğrenme ve hafızanın nörobiyolojik temelini temsil eden tüm bileşenleri kapsar. Bkz. Şekil 1.

Coşku, anatomik yeri amigdala’da olan, iç ve dış dürtülerle uyarılan duygusal hafızayı harekete geçirir. Coşku, talamus, hipotalamus ve hipokampus (Piccinino, 2018) ile olan bağlantılar yoluyla duygusal verileri kaydederek ve duyguların öznel diline göre yorumlayarak hafıza izlerini de “renklendirir”. Hafıza işlemlerinden en çok sorumlu olan yapılar, limbik sistemin bir parçası olan temporal lobdaki iki subkortikal yapı olan hipokampus ve amigdala’dır. Hipokampus, kısa süreli belleğin oluşumunda birincil bir rol oynar, ancak uzun süreli belleğin oluşumunda rol oynamaz. Öte yandan amigdala, bilgiye özellikle duyuşsal ve/veya duygusal bir anlam atfederek

Şekil 1. MSO'nun 5 aşamalı şeması: 1. İncelenecek metinlerin eksiksiz toplanması, 2. Anlamalarını kavramak için toplanan metinlerin okunması, 3. İncelenen metinlerin özetini diyagramlar, çizimler ve grafiklerde içerecek şekilde bir deftere yazmak, 4. Özeti incelenmesi ve ezberlenmesi, 5. Özeti tekrar tekrar gözden geçirilmesi.

onu zaman içinde pekiştirir. Amigdala ayrıca bir uyarıcı bir ödül veya ceza ile ilişkilendirmeyi mümkün kılar (Rocca, 2017).

Bellek başlangıçta, uzun süreli bir bellek izinde birleştirilebilen geçici bir değişiklik olarak depolanır. Konsolidasyon büyük ölçüde duygusal duruma bağlıdır. Bu iki yapı, hipokampus ve amigdala arasındaki etkileşim, birçok öğrenme ve hafıza modelinde çok önemlidir. Hipokampus ve amigdala, uzun süreli potansiyel artışı (LTP) olarak bilinen bir tür sinaptik plastisite sergiler. Son araştırmalar, hipokampal LTP konsolidasyonunun, amigdala'nın duygusal durumu ve aktivasyonu tarafından modüle edilebileceğini göstermiştir (Almaguer-Melián & Bergado-Rosado, 2002). Sakinlik, sessizlik, yalnızlık ve konsantrasyon stresi azaltır ve kan kortizol seviyesini düşürür.

Hipokampal sistem strese karşı çok hassastır ve subjektif olarak algılanan stres hissine bağlı olarak bellek artabilir veya azalabilir (Goldfarb, Rosenberg, Seo, Constable, & Sinha, 2020). Akut stres, hafıza merkezlerinin

belirli tipteki hatıraları geri kazanmasını engellerken (Larrosa, et al., 2017), kronik streste yüksek kortizol konsantrasyonları aşırı uyarıcı nörotransmitter salınımı ile ilişkilidir, bu da nöronal trofizimde azalma ve nörojenezin inhibisyonu ile sonuçlanır (Biggio & Mostallino, 2013).

Bu MSO'nun organize takvimi, sağlıklı beslenme, iyi uyku kalitesi ve sigara, alkol vb. içermeyen orta düzeyde fiziksel aktiviteye dayalı bir yaşam tarzı ile birlikte, mükemmel bir psiko-fiziksel şekil ve optimal bilişsel performansı da destekler.

Doğru çevresel epigenetik uyarınları almak için yaşanacak ve çalışılacak yeri seçmek de önemlidir (Santelli, 2021b ve 2021a). Fazla kaloringin sinaptik plastisiteyi düşürebileceği dikkate alınır, orta düzeyde kalori azaltma önerilir. Aşağıda belirtilenlerdeki gibi etken maddeler açısından zengin mevsimlik yiyeceklere dayalı hafif yemeklerin hazırlanması önerilir:

- B vitamini: Kandaki homosistein düzeylerini düşürerek beyin fonksiyonlarını korumak için (*yumurta, tavuk, balık, sebze*),
- C vitamini, beyin dokusu ve stres yönetimi için yararlıdır (*siyah kuş üzümü, biber, turunçgiller, brokoli*);
- E vitamini, sinaptik zarları oksidatif stresten korumak ve bilişsel performansı geliştirmek için yararlıdır (*sızma zeytinyağı, fındık, badem, Brezilya fıstığı, fındık, keten tohumu, zeytin, yumurta, yeşil yapraklı sebzeler, rafine edilmemiş kepekli tahıllar, özellikle kavuzsuz tahıl ve yulaf gibi*);
- K vitamini: bilişsel işlevi geliştirmek için (*sağlıklı bir beyin ve net anılar için sinaptik düzeyde nörotransmitter asetilkolini yüksek seviyelerde tutabilen glukozinolatlar açısından zengin olan lahanalar*);
- Belleği, düşünme becerilerini ve iyi bir ruh halini artırmak için Serotonin'in öncüsü olan Çinko, Magnezyum ve Triptofan (*kabak çekirdeği*);
- Omega 3: Nöronların sinaptik işlevini ve plastisitesini korumak için (*ceviz, keten tohumu, yağlı balık, kabak çekirdeği*);
- Alfa lipoik asit: Antioksidan etkiler için (*ıspanak ve brokoli*);
- Likopen: Serbest radikallerin hasarını önlemek için (*domates*);
- Tanenler, Antosiyaninler ve Fenoller: Kısa süreli hafızayı artırmak ve retina purpurasının yenilenmesini desteklemek için (*yaban mersini, böğürtlen*);
- Baharatlar: Hafızayı ve konsantrasyonu geliştirmek için (*adaçayı, biberiye, zerdeçal, kırmızı biber*) (Brocadello, 2021);

- Astaksantin: Retinayı ve hücre zararlarını korumak için. Ayrıca Astaksantin, “uzun ömür geni” olarak da adlandırılan FOXO3 genini aktive eder (Willcox, et al., 2008). 4 hafta boyunca bu maddeyle (*kabuklular ve somon balığı*) tedavi edilen yaşlılarda hipokampusta bir nörojenez gözlemlenmiştir.

Bilişsel işlemede yararlı molekülleri azalttığı için yüksek doymuş yağ içeriğine sahip yemekler (et ve peynir) önerilmemektedir (Biggio & Mostalino, 2013). Günde en az 1,5 litre su içerek uygun sıvı alımı önemlidir.

İyi uyku kalitesi, fiziksel sağlık, zihinsel esenlik, dikkat ve yaratıcılık için çok önemlidir (King, Mobley, & Scullin, 2019). Uyku kaybı (tamamen veya kısmi), çalışma belleği, uyanıklık ve bilişsel performans gibi performansları bozar ve ayrıca dikkatte çok yönlü bir düşüşe neden olur (Mathew, et al., 2021). Ayrıca, orta düzeyde fiziksel aktivite oksidatif stresi (yani aşırı serbest radikaller) ve nitrosatif stresi (yani fazla nitrojen monoksit) azaltır, nöronal dejenerasyona karşı etki ederek nöroendokrin kendi kendini düzenlemeyi geliştirir (Kiraly & Kiraly, 2005), stresi serbest bırakır, endorfinleri artırır, kan dolaşımını iyileştirir ve nörojenezini destekleyen sirtuinlerin “yaşlanma karşıtı” aktivitesini uyarır (Sirtuine, Funzioni, Benefici, Come Attivarle con la Dieta. In Italian., 2021).

Çalışmanın 5 aşamalı alt bölüme ayrılması, çalışma için ritmik ve rasyonel bir rehber düzenlemek için bir yapı oluşturur; ayrıca beyne, özetler, mantıksal diyagramlar, çizimler ve grafikler şeklinde gönderilen bilgiler sayesinde, nöronal devrelerin kademeli olarak yeniden yapılandırılması yoluyla konnektomun beyin haritalarının oluşturulmasını kolaylaştırır.

Sinir ağları normalde karmaşık eşlemelerini (konnektom) oluşturmak için büyük miktarda veri gerektirir, bu nedenle bellek artırılmış sinir ağları bağlantı haritalarını geliştirir (Karunaratne, et al., 2021). Konnektom, deneyim ve öğrenme ile güçlendirilmiş ve güncellenmiş sinir ağlarının dinamik bir haritalamasıdır (Santelli C. , 2019); incelemesi ve kodlaması 2009 yılında H.S. Seung tarafından Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’nde Beyin ve Bilişsel Bilimler Bölümü’nde ve Fizik Bölümü’nde başlamıştır.

Gri maddenin mekanizmalarını analiz etmek için kullanılan dinlenme durumu işlevsel bağlanabilirliği fMRI (Biswal, Yetkin, Haughton, & Hyde, 1995) ve beyaz cevher çalışması için Difüzyon görüntülemesi kullanılan

nörogörüntüleme yöntemleri, sinaptik akışın yönüne bağlı olarak akson demetlerinin farklı renklerde temsil edilmesini sağlar.

Prof. Seung, 4R'ye göre konnektomun plastik yeniden yapılandırmasını şematize etmiştir (bkz Şekil 2):

R1= Yeniden ağırlıklandırma: nöronlar, sinaptik sonlandırmalardaki nörotransmitter veziküllerin sayısındaki değişiklikler yoluyla bağlantılarını güçlendirerek veya zayıflatarak uyum sağlar (veya yeniden ağırlıklandırır) (bkz. Şekil 2);

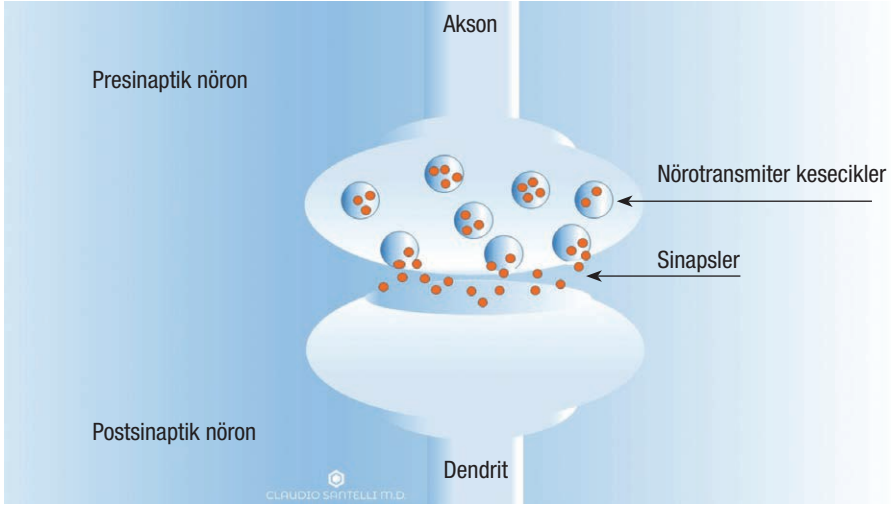
R2= Yeniden bağlanma: nöronlar, sinapslar oluşturarak veya ortadan kaldırarak yeniden bağlanır;

R3= Yeniden Kabloleme: nöronlar, dalların büyümesini veya geri çekilmesini sağlayarak yeni devreleri yeniden düzenler (kendilerini yeniden kablolar);

R4= Rejenerasyon: nöronal hücrelerin yaratılması ve yok edilmesi (Seung, 2012) (Santelli C. , 2018).

Bu nörofizyolojik modeller, başlangıçta, algoritmaları ve hesaplamalı matematiksel hesaplamaları işleyen nöromorfik çiplerde, “derin öğrenmenin” en yeni nesil bilgisayarlarda ve deneyim ve örneklerden öğrenerek işlevleri ve dinamikleri işleyebilen robotlarda yapay zekânın (AI) sinir ağlarının inşasına ilham vermiştir (Kriegeskorte & Golan, 2019).

Bu MSO'da grafiklerin, renkli diyagramların, çizimlerin, sembollerin gibi şeylerin kullanımı ayna nöronları harekete geçirir ve görsel algıya dayalı görsel veya fotografik hafızayı geliştirir. Ayna nöronlar, kişinin akranlar arasındaki fiziksel eylemlerin anlamını kavramasına izin verir. Taklit ve empati yoluyla öğrenmenin sinirsel temelini oluşturur (Napolitano, 2021). Çizimlerdeki figürlerle ilişkilendirilen sinyaller, hipotalamik nöronlar aracılığıyla beyni nesnelere anılarını oluşturması için uyarır (Kosse & Burdakov, 2019). Bu yön aynı zamanda University College London'dan S. Zeki tarafından 1994 yılında kurulan bir disiplin olan “nöroestetik”in de temelini oluşturur. 2004 yılında H. Kawabata ile birlikte Fonksiyonel Manyetik Rezonans (fMRI) tekniğini kullanarak sanat eserlerini gözlemlerken insan beyninin orbitofrontal bölgelerinde metabolik aktivitede artış olduğunu fark etmişlerdir (Musati, 2016).

Şekil 2. Presinaptik nöronun bir aksonu ile postsinaptik nöronun bir dendriti arasındaki sinaptik bağlantı. Sinaptik boşlukta salınan nörotransmitteri içeren keseciklerin sayısı, alınan bilişsel uyarılara göre değişmektedir.

Yetişkinlerde görsel veya fotografik bellek vakaları hakkında birçok anekdot vardır. Örneğin, W.A. Mozart, bir senfoniye yalnızca bir kez dinledikten sonra yeniden üretebilmişti (bu durumda, sesler için fotografik hafızaya atıfta bulunuyoruz) (Elle, 2019). Ayrıca İtalyan hümanist ve filozof Pico Della Mirandola (Mirandola, 24 Şubat 1463 - Floransa, 17 Kasım 1494), hiçbir şey yazmadan karmaşık hesaplamalar yapabilmesi ve birçok eseri ezbere bilmesiyle ün yapmıştır (Candidi, 2020).

SONUÇ

Açıklanan MSO, öğrencilere pratik eğitimin uygulanması için sağlam bir temel sağlar. Coşku, duygusal hafızayı güçlendirirken, sakinlik, sessizlik, yalnızlık ve konsantrasyon sıkıntısını ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kortizol hormonu artışını önler.

Sağlıklı bir diyet, kaliteli bir uyku ve sigara, alkol vb. içermeyen orta düzeyde fiziksel aktiviteye dayalı bir yaşam tarzı ile birlikte organize takvim, mükemmel bir psiko-fiziksel şekil ve optimum bilişsel performans sağlar.

Çalışmanın 5 aşamadan oluşan bir diziye bölünmesi, üzerinde rasyonel ve hazırlayıcı bir öğrenme kılavuzu düzenlemek için bir yapı oluşturur. Ayrıca, konnektomun dinamik nöronal devrelerini taklit ederek kendi nöromorfik çiplerini oluşturan Yapay Zekânın derin öğrenme mekanizmasına benzer şekilde, nöronal devrelerin aşamalı olarak yeniden yapılandırılması yoluyla, konnektomun beyin haritalarının oluşumunu uyarır.

Son olarak, grafikler, renk şemaları, çizimler, semboller ve benzeri şeyler ayna nöronlarını ve görsel algıya dayalı fotografik hafızayı harekete geçirir.

Yaşlanmayı geciktirme ile ilgili araştırmalar, günümüzde yaşam kalitesini ve sağlık süresini iyileştirmeye yöneliktir. Bu nedenle, sağlıklı yaşam tarzlarını teşvik etmenin yanı sıra, gelecekteki araştırma faaliyetleri, sağlıklı bireylerin yürütücü işlevlerini ve bilişsel yeteneklerini geliştirmek için senolitik ürünler ve takviyelerin çalışmasına (örneğin; dikkat, yaratıcılık, hafıza, ruh hali ve motivasyon) ayrılmalıdır.

Kaynakça

- Almaguer-Melián, W., & Bergado-Rosado, J. A. (2002). Interactions between the hippocampus and the amygdala in synaptic plasticity processes. A key to understanding the relations between motivation and memory. *Revista de Neurologia* (35)6, 586-593.
- Biggio, G., & Mostallino, M. (2013). Stress, cortisolo, plasticità neuronale e patologia depressiva. *Journal of Psychopathology* (19), 77-83.
- Biswal, B., Yetkin, F., Haughton, V., & Hyde, J. (1995). Functional connectivity in the motor cortex of resting human brain using echo-planar mri. *Magnetic Resonance in Medicine* 34, 537-541.
- Brocadello, F. (2021). *Cibo per la mente, quali mangiare per un avere un cervello in salute*. Affidea Italia: <https://www.affidea.it/it/art/cibo-per-la-mente-quali-mangiare-per-un-avere-un-cervello-in-salute/> adresinden alındı (erişim tarihi 21 Aralık 2022).
- Buzan, T. (2018). *Mind Map Mastery: The Complete Guide to Learning and Using the Most Powerful Thinking Tool in the Universe*. London, United Kingdom: Watkins Publishing.
- Candidi, V. T. (2020). *Pico Della Mirandola: il genio prodigioso adottato da Firenze*. Tuscany People: <https://www.tuscanypeople.com/pico-della-mirandola-firenze/> adresinden alındı (erişim tarihi 21 Aralık 2022).
- Cirillo, F. (2007). *The Pomodoro Technique*. La Solution Est En Vous: https://lasolutionestenvous.com/wp-content/uploads/2014/04/ThePomodoroTechnique_v1-3.pdf adresinden alındı (erişim tarihi 12 Aralık 2022).
- Discovery Learning Method*. (2018). Inventionland Education: <https://inventionlandeducation.com/discovery-learning-method> adresinden alındı (erişim tarihi 21 Aralık 2022).
- Elle, A. (2019). *Memoria eidetica: come svilupparla per studiare*. (İtalyanca), Gliaudaci Della Memoria: <https://www.gliaudacidellamemoria.com/memoria-eidetica/> adresinden alındı (erişim tarihi 21 Aralık 2022).
- Goldfarb, E. V., Rosenberg, M., Seo, D., Constable, R., & Sinha, R. (2020). *Hippocampal seed connectome-based modeling predicts the feeling of stress*. *Nature Communications*, 11, No: 2650.
- Karunaratne, G., Schmuck, M., Gallo, M., Cherubini, G., Benini, L., Sebastian, A., & Rahimi, A. (2021). Robust high-dimensional memory-augmented neural networks. *Nature Communications*, 12, No: 2468.
- King, E., Mobley, C., & Scullin, M. (2019). The 8-Hour Challenge: Incentivizing Sleep during End-of-Term Assessments. *Journal of Interior Design*, 44 (2), 85-99.
- Kiraly, M. A., & Kiraly, S. J. (2005). The Effect of Exercise on Hippocampal Integrity: Review of Recent Research. *The International Journal of Psychiatry in Medicine* (35) 1, 75-89.
- Kisac, I., & Budak, Y. (2014). Metacognitive Strategies of the University Students with Respect to their Perceived Self-confidence Levels about Learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 116, 3336-3339.

- Kistian, A., Dian, A., & Ajat, S. (2017). The effect of discovery learning method on the Math learning of the V SDN 18 students of Banda Aceh, Indonesia. *British Journal of Education* (5) 11, 1-11.
- Kosse, C., & Burdakov, D. (2019). Natural hypothalamic circuit dynamics underlying object memorization. *Nature Communications*, 10, No: 2505.
- Krasnic, T. (2010). *Concise Learning: Learn More & Score Higher in Less Time with Less Effort*. Slovenia: Concise Books Publishing.
- Krasnic, T. (2012). *How to Study with Mind Maps: The Concise Learning method for Students and Lifelong learners*. Slovenia: Concise Books Publishing.
- Kriegeskorte, N., & Golan, T. (2019). Neural network models and deep learning. *Current Biology* 29 (7), R231-R236.
- La Rocca, D. I. (2017). *Stato d'animo e memoria: come l'emozione influenza il ricordo*. stateofmind.it: <https://www.stateofmind.it/2017/04/emozione-memoria/> adresinden alındı (erişim tarihi 12 Aralık 2022).
- Larrosa, P. N., Ojea, A., Ojea, I., Molina, V., Zorrilla-Zubilete, M., & Delorenzi, A. (2017). Retrieval under stress decreases the long-term expression of a human declarative memory via reconsolidation. *Neurobiology of Learning and Memory* (142)A, 135-145.
- Learning Methods - Thinking Styles - Teaching Methods*. (tarih yok). Basic Knowledge 101: <https://www.basicknowledge101.com/subjects/learningstyles.html> adresinden alındı (erişim tarihi 12 Aralık 2022).
- Madhavan. (2009). *Organising Learning Activities*. <https://jtmadhavan.files.wordpress.com>: https://jtmadhavan.files.wordpress.com/2009/09/fel1_3-organizing-learning-activities.pdf adresinden alındı
- Mathew, G. M., Strayer, S., Ness, K., Schade, M., Nahmod, N., Buxton, O., & Chang, A.-M. (2021). Interindividual differences in attentional vulnerability moderate cognitive performance during sleep restriction and subsequent recovery in healthy young men. *Scientific Reports*, volume 11, No: 19147.
- Musati, C. (2016). *Neuroestetica: i correlati neurali della percezione estetica*. <http://www.stateofmind.it/2016/12/neuroestetica-correlati-neurali/> adresinden alındı (erişim tarihi 21 Aralık 2022).
- Napolitano, A. (2021). Study casts new light on mirror neurons. *Nature Italy*.
- Piccininno, D. (2018). *La Regolazione della Memoria Emotiva*. (İtalyanca) <https://www.neuroscienze.net/la-regolazione-della-memoria-emotiva/> adresinden alındı (erişim tarihi 12 Aralık 2022).
- Rashid, Y., Rashid, A., Warraich, M., Sabir, S., & Waseem, A. (2019). Case Study Method: A Step-by-Step Guide for Business Researchers. *International Journal of Qualitative Methods*. 18, 1-13.
- Robinson, F. P. (1946). *Effective Study*. New York, USA: Harper & Brothers Publishers.
- Santelli, C. (2018). *Scultura ambientale e connettoma*. Thesis, Academy of Fine Arts. Urbino, Italy.

- Santelli, C. (2019). Epigenetica, connettoma e benessere psicofisico. *Exhibition Conference "Art and Connectome"*. Rasiglia, Italy.
- Santelli, C. (2021a). Cell cytoskeleton structure and conduction of environmental biophysical signals through microtubules and microfilaments. . In *Jozic, S.; Lela, B. and Gjeldum N., eds.: 10th International Conference "Mechanical Technologies and Structural Materials"*. Split, Croatia.
- Santelli, C. (2021b). Microtubuli e conduzione dell'informazione epigenetica. In *Tonti, M. and Santelli, C., eds.: 2th Exhibition Conference "Art, Microtubules of the Cytoskeleton and Epigenetic Information"*. Rasiglia, Italy.
- Seung, S. (2012). *Connectome: How the Brain's Wiring Makes Us Who We Are*. Boston, USA,: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.
- Sirtuine, *Funzioni, Benefici, Come Attivarle con la Dieta*. (İtalyanca). (2021). X115: <https://magazine.x115.it/x115/sirtuine/> adresinden alındı (erişim tarihi 21 Aralık 2022).
- Tamm, S. (tarih yok). *Feynman Technique: A Complete Beginner's Guide*. e-student.org: <https://e-student.org/feynman-technique/> adresinden alındı (erişim tarihi 12 Aralık 2022).
- Thomas, E. L., & Robinson, H. (1972). *Improving Reading in Every Class: A Sourcebook for Teachers*. Boston, USA: Allyn and Bacon.
- Wadsworth, W. (2021). *Ultimate Guide to the Pomodoro Study Method: 9 Steps to Master Your Time*. Exam Study Expert: <https://examstudyexpert.com/pomodoro-study-method/> adresinden alındı (erişim tarihi 12 Aralık 2022).
- Willcox, B. J., Donlon, T., He, Q., Chen, R., Grove, J., Yano, K., Curb, J. (2008). FOXO3A genotype is strongly associated with human longevity. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* **105** (37) s. 13987-13992.
- Wright, J. (tarih yok). *School-Wide Strategies for Managing... STUDY SKILLS / ORGANIZATION*. Intervention Central: <https://www.interventioncentral.org/academic-interventions/study-organization/school-wide-strategies-managing-study-skills-organization> adresinden alındı (erişim tarihi 12 Aralık 2022).
- Zhadko, O., & Ko, S. (2019). *Best Practices in Designing Courses with Open Educational Resources*. New York: Routledge.

Yazar Katkıları

Makale iki yazar tarafından ele alınmıştır.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Finansman

Bu çalışma için herhangi bir finansman desteği alınmamıştır.

Etik Bildirim

Bu makalenin yazar(lar)ı çalışmalarında kullandıkları materyal ve yöntemlerin etik kurul izni ve/veya yasal-özel bir izin gerektirmediğini beyan ederler.

Amerikan Board Misyonerlerinin Antep'teki Faaliyetleri

Faruk Taşkın, Amerikan Board Misyonerlerinin Antep'teki Faaliyetleri (1848-1920), Çizgi Kitapevi, İstanbul 2022, ss.240.

Yaşam KARAÇAY ÇELİK

Arş. Gör. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

ORCID: 0000-0002-3637-8211, yasamkaracay48@artvin.edu.tr

Geliş Tarihi: 02/01/2023 - **Kabul Tarihi:** 13/06/2023

DOI: 10.55205/jocsosa.21202365

ATIF: Karaçay Çelik, Y. (2023). Amerikan Board Misyonerlerinin Antep'teki Faaliyetleri. [Faruk Taşkın, Amerikan Board Misyonerlerinin Antep'teki Faaliyetleri (1848-1920) başlıklı kitabın değerlendirmesi]. Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 2 (1), 69-75.

Faruk Taşkın, 2015 yılında “Kendi Kaynaklarında Amerikan Board’ın Türkiye’deki Sağlık Faaliyetleri (1833-1923)” tezi ile doktorasını tamamlamış ve incelemede bulunacağımız “Amerikan Board Misyonerlerinin Antep’teki Faaliyetleri 1848-1920” isimli kitap çalışmasını 2022 yılında okurların beğenisine sunarak yayımlamıştır.

Yazar Faruk Taşkın’ın bu eseri ön söz ve giriş bölümü ile başlamış ve altı ana başlık hâlinde düzenlenmiştir. Söz konusu altı ana başlık kendi içerisinde alt başlıklara bölünerek konular detaylandırılmış ve nihayetinde sonuç ve kaynakça belirtilerek eser 240 sayfa şeklinde sonlandırılmıştır.

Yazar, eserin ön sözünde geniş sınırlara sahip olan ve bu sınırlar içerisinde farklı kültürleri barındıran Osmanlı Devleti’nin misyoner faaliyetlerine açık bir hale geldiğine değinerek Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren ve Amerikan Board olarak bilenen misyoner örgütünün Osmanlı coğrafyasında din, eğitim, sağlık ve yayın faaliyetlerinde ve özellikle gayrimüslim nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde etkili olduğunu ifade etmiştir. Yazar bu çalışma ile Amerikan Board’ın Gaziantep’teki faaliyetleri kapsamında teşkilatın kurduğu kilise, hastane ve eğitim kurumlarını konu edinmedeki gayeyi belirttikten sonra daha önce yazar tarafından yapılan araştırmaların yeniden değerlendirilerek yeni belge ve kaynaklar ışığında misyonun Antep’teki farklı çalışma sahalarının ele alınacağını belirtmiştir.

Yazar giriş kısmında misyoner ve misyonerlik kavramının kelime anlamına değindikten sonra bu kavramın ortaya çıkış tarihine yer vererek Osmanlı Devleti coğrafyasının misyonerlik için cazip olma nedenleri üzerinde durmuştur. Misyoner hareketlerinin en etkili olduğu dönemi 19. Yüzyıl olarak nitelendiren yazar, Amerikan Board’ın Osmanlı topraklarındaki faaliyetlerinin başlangıcı ve Amerikan Board’a bağlı olarak faaliyet gösteren misyonerlere de vurgu yapan yazar, misyonerlerin İstanbul’dan sonra sırasıyla, Antep, Sivas, Merzifon, Adana, Ceyhan, Diyarbakır, Talas, Maraş, Harput ve Tarsus gibi bölgelerde de merkezler oluşturduklarını okurlarına aktarmıştır.

Giriş kısmının sonunda yazar, Amerikan Board'ın Anadolu'da misyonerlik faaliyetlerini Batı Türkiye Misyonu, Doğu Türkiye Misyonu ve Merkezi Türkiye Misyonu olmak üzere üç istasyon çerçevesinde yürütülmesi kararını aldığını belirterek çalışmanın esasını teşkil eden Antep'in ise bu üç misyon arasında Merkezi Türkiye misyonunun merkezini oluşturduğunu ifade etmiştir. Yazar giriş kısmının sonunda ise misyon teşkilatının işleyiş yapısı hakkında değerlendirme yaparak eğitim çalışmaları başta olmak üzere, sağlık, kadın ve erkeklere yönelik faaliyetler ile basın çalışmaları ekseninde çalışmalar yürütüldüğünün altını çizmiştir.

Giriş kısmından sonra ilk ana başlık niteliğinde Amerikan Misyonerlerinin Antep'teki faaliyetlerine değinen yazar konu kapsamında Misyonerlerin Antep'e gelişi, Misyonerler açısından Antep'in önemi, Misyonerlerin Antep ile ilgili gözlemleri ve Antep Protestan Cemaatinin kurulması gibi başlıklar altında konuya açıklık getirmiştir. Yazar, Antep'te bulunan bazı Ermeni ailelerin İstanbul'daki Board temsilciliğine şehre bir misyoner gönderilmesi talebinde bulunduğu hususuna temas ettikten sonra bölgede yürütülen misyoner çalışmalarının etkinliğinin anlaşılması açısından 1871 ve 1921 yılları arasında Antep nüfus verilerini okuyucuya sunmuştur. Yazara göre misyonerler, Protestanlık dışındaki Hristiyan gruplarını sözde Hristiyanlar olarak nitelendirmiş ve bu nedenle özellikle Ermenileri hedef kitle olarak belirledikten sonra bu grup arasında misyonerlik çalışmalarını yoğunlaştırmışlardır. Misyonerlerin Antep ile ilgili gözlemlerine yer veren yazar bu gözlemlerden hareketle okuyucunun o döneme ait Antep'in ulaşımı, iklimi, coğrafyası, ticari potansiyeli hakkında malumat edinmesine olanak sağlamıştır. Yazar, Antep'in misyon çalışmaları için önemli bir üs olduğunu Antep'te bulunan misyonerler, papaz ve papaz yardımcılarını, kilise sayıları, kilise üyeleri ve kiliselerdeki cemaat sayılarını vererek bu verilerle savını desteklemiştir.

İkinci başlık olan Antep'te Protestan Kiliseleri başlığı altında Antep'te açılan kiliselere değinilmiştir. Bu bölümde 15 Kasım 1847 tarihli ferman ile Osmanlı Devleti'ndeki Protestan topluluğuna din özgürlüğü verilmesi neticesinde Protestan kiliselerinin birçok bölgede hızlı bir şekilde açıldığını vurgulayan yazar, Antep'te ilk Ermeni Protestan kilisesi olan Kayacık Kilisesi, Kayacık kilisesinin cemaatinin artması üzerine ikinci kilise olarak Hayık kilisesi ve üçüncü kilise olarak Antep'te varlık gösteren Alaybey Kilisesi

hakkında malumat vermiştir. Yazar, kiliselerin bulunduğu mahalle, mimarisi ve üye sayıları hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur.

Üçüncü ana başlık niteliğinde Misyoner eğitim kurumları başlığı altında yazar, Protestan inancının halka anlatılarak misyoner çalışmalarının kalıcı hale getirilmesi ve misyonerlerin daha geniş kitlelere ulaşmasında eğitim kurumlarının sahip olduğu önemden hareketle eğitim kurumlarının açılmasına ağırlık verildiği hususuna değinmiştir. Bu doğrultuda faaliyete geçen okulların amaç ve kapsamından bahsedildikten sonra, yetişkinlere eğitim vermek amacıyla faaliyet gösteren Pazar okulu ve bu okullara kayıtlı öğrenci sayısının yanı sıra okullarda kaç öğretmenin görev yaptığını da istatistiklerle açıklayan yazar, Antep'teki misyoner okullarında nüfuz sahibi ailelerin yanı sıra birkaç Müslüman ailenin çocuklarının da bu okullarda eğitim aldığını gözler önüne sermiştir. Mahalle okulunda temel düzeyde yani okuma-yazma, ilah söyleme ve temel düzeyde dini bilgilerin verildiğinden bahseden yazar Halep salnamelerinden elde ettiği veriler ışığında mevcut okul sayısı ile birlikte üçü kız dördü erkeklere eğitim veren bu kurumlara devam eden öğrenci sayılarını da yazar tarafından verilmiştir. Yazar, misyoner okullarının yanı sıra Antep'te Müslümanların devam ettiği okulların da istatistiki bilgilerini vererek okuyucuların mukayese etmesini sağlamış ve aynı zamanda II. Abdülhamit dönemi eğitim politikalarının Antep'teki yansımalarına da ışık tutmuştur. Kadınların eğitimi konusunda misyonerlerin Osmanlı topraklarına geldiğinde kadınların durumuyla ilgili bazı tespitlerde bulunduğuna değinen yazar, dua toplantıları ile başlayan sürecin yatılı kız okulları ile devam ettiği bilgisini vermiştir. Yazar, kadınların eğitimi amacıyla misyonerler tarafından başlatılan çalışmalar neticesinde açılan Antep Amerikan kız okulu ile ilgili bilgilere yer verirken okula kayıtlı öğrenci sayısının yanı sıra okulun mimari yapısı, okul binasını oluşturan bölümler (yemekhane, yatakhane, depo, mutfak, oda sayıları) ve okulun yapımı aşamasındaki giderler hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Ayrıca yazar okul müfredatını ders isimleri ile birlikte kapsamlı olarak belirtmiş, okulda öğretmen olarak görev yapan kadın misyonerleri de isimlendirmiştir.

Bir sonraki başlık altındaki bölüm diğer bölümlere göre nispeten sayfa sayısı olarak daha uzun tutulmuş ve kendi içerisinde yirmi dört alt başlığa bölünmüştür. Bu bölümde, Merkezi Türkiye Kolejini kapsamlı bir şekilde ele alan yazar okulun bölgede kurulmasında Antep'te hatırı sayılır bir Pro-

testan nüfusun varlığı, Antep'in sahip olduğu sağlıklı iklim ve merkezi bir konumda bulunmasından bahseden yazar, Merkezi Türkiye Koleji'nin Osmanlı Devleti'ndeki Amerikan Kolejleri arasında üçüncü, Anadolu'da ise kurulan ilk kolej olduğunu vurgulamıştır. Antep'teki kolej binasının zengin Müslüman tarafından bağışlandığını belirten yazar, arazi alanı, kolej binasının yapısı ve bölümlerini detaylı bir şekilde tasvir ederek okuyucuya kapsamlı bilgiler sunmuştur.

Bir diğer alt başlık olan "Kolej Yönetimi" başlığında yazar kolej yönetimi de bulunan üyeler ve bu üyelerin sayıları ile birlikte yönetimde yer alan kişiler arasındaki hiyerarşi ve sahip olduğu görev ve sorumluluklara değinmiştir. "Kolejin başkanları" başlığı altında yazar kolejde başkanlık yapmış üç ismin özgeçmişleri ve faaliyetleri hakkında kapsamlı bilgiler vermiştir.

"Koleje giriş şartları" başlığı altında yazar, kolejde okumak isteyen öğrencilerin sahip olması gereken temel dil becerileri ve bilgilerinden bahsederek kolejde devamın sağlanması için kolej tarafından belirlenen hususlara değinmiştir. "Kolejin amacı" başlığı altında kolejin eğitim sonunda ulaşmak istediği hedefler, genel hatlarıyla belirtilirken, kolejin 4 yıl olan eğitim süresi, Hazırlık bölümü, tıp bölümü ve fen bölümünden müteşekkil üç bölüm bulunduğu ve okula yalnız erkek öğrencilerin kabul edildiği yazar tarafından belirtilmiştir. Resmi dili Türkçe olan kolejde verilen dersler, ders saatleri, öğrencilerin başarılı sayılması için taşıması gereken şartlar yazar tarafından etraflıca anlatılmış ve bu kolejin 1914'te Osmanlı Devleti tarafından bir üniversite olarak tanınması ile birlikte bu okuldan mezun olanlara devlet sınavlarına girme hakkı verilerek diplomalarının devlet tarafından onaylanacağı üzerinde durulmuştur. "Yatılı bölüm" başlığı altında Antep dışından gelenlerin kalması amacıyla oluşturulan bölümde yazar, yatılı bölümdeki işleyiş ve uyulması gereken kuralların yanı sıra yatılı okulun giderleri ve bunların nasıl temin edildiği bilgisini de okuyucu ile paylaşmıştır. Kolej bölümlerini alt başlıklar şeklinde detaylandıran yazar, hazırlık bölümü, Bilimler (fen) bölümü ve tıp bölümünün kuruluşu, personelleri ve eğitim süreleri hakkında temel bilgiler vererek her bölümün kendi içerisinde ayrı ayrı ders programları, ders içerikleri ve ders saatleri hakkında okuyucuya tablolar ile destekleyerek okuyucunun düzenli ve kapsamlı bilgi edinmesini sağlamıştır. Öğrencilerin yıllara göre dağılımını da ayrı bir başlık altında değerlendiren yazar, 1876 ve 1921 yılları arasında koleje kayıt yaptıran

öğrenci sayılarını vermiştir. “Öğrencilerin geldiği bölgeler” isimli başlık altında yazar Osmanlı devletinin birçok bölgesinden gelen öğrenci sayıları ve öğrencilerin aile profilleri doğrultusunda mensup oldukları meslek grupları da bu kapsamda ele alınmıştır.

“Finansal kaynaklar” başlığı altında yazar kolejin finans kaynakları hakkında bilgi vererek eğitimin sürdürülebilmesi için yapılan bağışlar ve bu bağışların miktarlarından bahsetmiştir. Kolejın yıllara göre harcama listeleri ile kolej altyapı ihtiyaç listesini de sunan yazar, Osmanlı Devleti’nin son yıllarda içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik değişimlerin koleji etkilediğini dönemin raporlarına ait verilere dayandırarak ifade etmektedir.

“Matbaa ve Kütüphane” başlığı altında yazar matbaanın Antep’e gelişi hakkında bilgi verdikten sonra 1910 ve 1914 yılları arasında matbaada basılan eserler ve çalıştırılan öğrenci sayılarına ek olarak kolej bünyesinde açılan kütüphane ile ilgili olarak 1907 ve 1914 yılları arasında öğrencilerin kütüphaneden aldıkları kitapların sayısal dağılımı hakkında da okuyucuya malumat vermiştir.

“1890 Kolej Yangını” başlığı altında yazar söz konusu yangın neticesinde kolej ana binasının dörtte üçünün yok olduğu bilgisinin yanı sıra yangınla alakalı dönemin raporları doğrultusunda konu ile alakalı olarak dönemin misyonerlerinin değerlendirmelerini okuyucuya sunmuştur.

“Kolejde İsyân” başlığı altında yazar 1909’da kolejde başlayan isyan ile ilgili olarak isyanın sebepleri, düzenin sağlanması maksadıyla kolej tarafından alınan önlemler, sorumlular hakkında uygulanan yaptırım ile ilgili okuyucuyu bilgilendirmiştir. Yazar I. Dünya Savaşı ve sonrasında kolejin durumu hakkında da çeşitli değerlendirmelerde bulunmuş ve bu doğrultuda, savaş süresince kolejin denetimi ve yönetiminde meydana gelen değişiklikler, kolej öğrencileri arasında askere alınan öğrenci sayıları ve Antep’in ve kolejin genel durumunun bilgisi verilmiştir. Bölümün son başlığında yazar, kolejin kapatılması sürecine değinmiştir. Konu kapsamında, genel manada Osmanlı devletinde okul açma prensipleri, esasları ve eğitim alanında yapılan düzenlemeler hususunda genel bir bilgilendirme yapan yazar, okul sistemleri, Merkezi Türkiye Koleji’nin kuruluş süreci ve bölümleri, misyonerlerin Türklere yönelik bakış açılarına ait birden fazla yazara ait karşıt tespitler, 1890’lardan sonra kolejde baş gösteren siyasi ka-

rışıklıklar ve kolejin kapanması ile neticelenen süreç yazar tarafından genel hatlarıyla ele alınmıştır.

Son bölümü “Sağlık Çalışmaları” başlığı kapsamında ele alan yazar, misyonerlerin sağlık çalışmaları doğrultusunda Osmanlı topraklarına hekim göndermekteki amacından bahsederek Osmanlı Devleti sınırları içinde ilk sağlık misyonerlerinin geliş tarihleri ile alakalı farklı görüşlere yer veren yazar, Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu olanaksızlıklar ve dönemin koşulları göz önüne alındığında misyonerler tarafından yürütölen sağlık hizmetlerinin özellikle Müslömanlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu tespitinde bulunmuştur.

Sağlık çalışmaları kapsamında yazar “Antep Amerikan Hastanesi” başlığı altında Antep’te sağlık çalışmaları ve misyonerlik faaliyetleri bakımından önemli bir yere sahip olan Azariah Smith Memorial Hospital hastanesinin alanı, bölümleri, hasta kapasitesi ve binanın yapım maaliyetini belirttikten sonra aynı zamanda 1882-1888 yılları arasında tedavi edilen ve cerrahi müdahalede bulunulan hasta sayıları yazar tarafından okuyucunun bilgisine sunulmuştur. Dönemin misyon raporları doğrultusunda yıllara göre, hastanede en çok tedavi edilen hastalıklar, yaygın olarak görölen hastalıklar, hastanede görev yapan doktorlar, dini ve etnik kimliklerine göre gelen hasta sayıları ve klinik istatistikleri detaylı bir şekilde sunulmuştur. Antep’teki sağlık çalışmalarının önemli bir aşamaya gelmesinde yazar, önemli bir isim olan Dr. Fred D. Speward’ın hastaneye gelişini ayrı bir başlık altında ele almış ve Dr. Fred D. Speward’ın biyografisinden bahsettikten sonra, Speward’ın davası uğruna 33 yıl çalışıp Antep’te din ve ırk ayrımı yapmadan her kesimden insana hizmet ederek, Antep için yaptığı hizmetleri değerlendirmiştir. “Kadınlar kliniğinin açılması” ve “hemşire sınıfının açılması” başlıkları altında yazar Müslömanların bazı yerleşmiş alışkanlıkları ve önyarguları doğrultusunda misyonerlerin kadınlara ulaşmak ve onları da tedavi etmek amacıyla açıldığını belirtmiştir. Hastanenin gelir kaynakları hakkında da bilgi veren yazar, hastanenin en önemli gelir kaynakları arasında hasta tedavilerinden elde edilen gelirler, Amerika ve İngiltere’deki bağış fonu, diğör yardım fonlarından başka hastanenin yıllık giderlerinin karşılanma yöntemlerinden bahsetmiştir.

Yazar son olarak I. Dünya Savaşı Sürecinde Hastanenin durumu ile bağlantı kurarak dönemin genel koşulları hakkında bilgi vermiştir. Bu çerçe-

de, I. Dünya Savaşı'nın çıkması neticesinde Antep'teki doktorların askere çağırılması ile başlayan süreç değerlendirilmiş, hastanede tedavi edilen Türk askerlerinin kaldıkları gün sayısı ve yapılan harcama miktarı detaylı bir şekilde okuyucuya sunulduktan sonra, savaş yıllarında yoğun olarak görülen hastalıklar, işgal sebebiyle hastane denetiminin el değiştirmesi ve günümüzde Gaziantep Amerikan hastanesi olarak isimlendirilmesine kadar geçirdiği evrelere değinmiştir. Nihayetinde yazar, sonuç kısmı ve kaynakça vererek çalışmayı sonlandırmıştır.

Sonuç olarak bu eser, arşiv kaynakları ve dönemin raporları esas alınarak hazırlanmasının yanı sıra telif eserlerinde kullanıldığı alanında önemli bir boşluğu dolduran kıymetli bir çalışmadır. Eserde kullanılan üslup ve kaynakların sistematik bir şekilde incelenmesi çalışmanın bilimsel değerini artırmıştır. Yazarın kullandığı akıcı dil, konunun okuyucu tarafından bütünsel bir şekilde kavranmasını sağlamıştır. Yazarın kullandığı metot neticesinde olayların ele alınış şekli sadece alan uzmanları değil geniş bir okuyucu kitlesine hitap edecek anlaşılır nitelikte bir eser olmasını sağlamıştır. Yazarın ele aldığı konuyu okuyucuyu yönlendirmeye çalışmadan objektif bir bakış açısıyla kaynaklar üzerinden değerlendirmesi eserin niteliğine katkı sağlayan unsurlar arasındadır.

CIHANNÜMA
SOSYAL BİLİMLER
www.cihannumaakademi.org **AKADEMİ DERGİSİ**